

Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi - III

Doç. Dr. Halil AYDINALP*

Öz: Makalede dört örnek kişiden hareketle çağdaş tekfirciliğin sosyal kimliği ele alınmaktadır. Gözlem altına alınan örnekler, genel bir profilden ziyade, itibari değerlendirilmelere izin vermektedir. Buna göre, sosyal cinsiyet bakımından tekfircilik erkek egemen bir harekettir, kadınlar grup faaliyetlerinde önde değildirler. Yirmili yaşların ortalarında belirginleşen tekfirci eğilimler yaş ilerledikçe azalmaktadır. Çağdaş tekfirciliğin çatışma bölgelerinde şekillenen bir ideoloji olduğu görülmektedir. Resmi din eğitiminden gelmeyen tekfirciler, çeşitli dini gruplar içinde kendi kimliklerini bulmaktalar ve İslâmî hareketlerde öne çıkarılan külliyatlardan özel okumalara dayalı yorumlarla tekfiri çizgiye kaymaktadır. Sınıfsal olarak alt-orta gelir grubuna mensupturlar. Dava işleri dışında ya ek/yan işleri ya aileden mülkleri vardır ya da grup içi bağış ekonomisine dayalı gelirleri vardır. Çatışma bölgeleriyle ilişkileri, kendilerini askeri kamplara, dolayısıyla silaha aşına kılmakla birlikte; modern tekfircilerin, umumiyetle, ideolog vazifesi gördükleri, fikirlerinden etkilenen dış halkaların şiddete daha meyyal oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş tekfircilik, sosyal kimlik, cinsiyet, yaş, bölge, ekonomi, eğitim ve şiddet

A Model for the Structural Elements of Contemporary Takfir Discourse-III

Abstract: This article deals with the social identity of contemporary takfiris based on the four distinctive cases as the last chain of our series about the problem. These cases provide a general explanation of the modern takfirists, rather than a try to put forward a typology. From the cases observed in this article, in terms of social gender, takfir is a masculine movement and women are not in the forefront within the group activities. Takfiris are generally persons who are in their mid-twenties, and there is a contrasting relationship between takfir and age; as age increases tendency towards takfiri belief diminishes. In terms of geography, modern takfir has been shaped in the conflicting areas among the Muslim countries. Lacking regular and official religious education, takfiris get closer to the takfir line by special reading and interpretations from the anthology of Islamic movements. In terms of economy, they reflect the lower and middle classes. Beside "dava" activities, there are some possibilities of their economic situations. They can have an extra economic activity/job, properties handed down from parents or donations from inner-group relations. Having connections with the conflict areas in the Islamic world or socializing in those cultural spheres familiarizes them with arms and violence; however, the cases here show that they are ideologues who affect outer circles inclined towards terror and violence.

Keywords: Contemporary takfir, social identity, gender, age, geography, economy, education and violence

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, halil.aydinalp@marmara.edu.tr

Giriş

Çağdaş kuraldışı tekfircilik, ilk iki makalede ele alınan içerden ve dışardan dinamiklerin etkisi altında şekillenen çok yönlü bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Egemenlik, modernleşme, siyasi bütünleşme krizleri yanında otoriteyle sorunlu ilişkiler, ideolojik tercüme/telifler, tekfirci kimlik etrafında oluşturulmaya çalışılan gruplaşma süreci tekfirciliğin temel dinamikleri olarak sunulabilir. İçerden ve dışardan faktörlerin gerilimli ve çelişkili etkileri altında somutlaşan tekfircinin sosyal kimlik özellikleri çağdaş tekfirciliğin önemli bir boyutudur. İçerden ve dışardan dinamikler tekfirciliğin sosyal bağlamını verirken, tekfircinin sosyal kimlik özellikleri, tekfirciliğin gündelik pratik olarak nereye oturduğu göstermektedir. İlaveten dışardan ve içerden dinamikler makro ölçekte, daha tarihsel ve teorik açıklamalar sunarken, sosyal kimlikle ilgili sorgulamalar daha mikro ve aktüel bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyal profil özellikleri ileri sürdüğümüz modelin önemli bir parçası olarak düşünülmüştür.

Bununla birlikte, kapalı devre hayatları, emniyet gerekçesiyle bilgi alış verişine karşı çıkmaları, araştırmacıya güvenmemeleri bu konudaki bilgileri sınırlamaktadır. İlgili literatür yanında sosyal medya konuşmaları, forum siteleri ve az sayıda da olsa kabul edilen mülakatlar bu bilgilerin temel kaynağıdır. Arzu edilen her detaya ulaşılmasa da, sosyal kimlikle ilgili ana hatlar belirlenebilmektedir. Ayrıca birden fazla tekfircinin kimlik özellikleri karşılaştırıldığında, bir tipoloji iddiası olmaksızın yine de ortak temalar yakalanabilmektedir. Bu makale, öne sürülen *Kuraldışı Tekfircilik Modeli* çerçevesinde, Mısır'dan Şükri Mustafa, Ürdün'den Ebu Muhammed el-Makdisi, Suriye'den Ebu Basir el-Tartusi ve Türkiye'den Murat Gezenler olmak üzere, dört tekfirci üzerinden bir sosyal kimlik sorgulaması yapmaktadır. Makalenin temel hedefi mezkûr isimlerden hareketle, tekfircinin sosyal cinsiyet, yaş, bölge, eğitim, ekonomi ve şiddetle ilişki durumlarını tasvir etmek ve açıklamak, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarmak; böylece ileri sürülen modelin sahadan gelen bilgiyle de desteklenmesini sağlamaktır.

Makalede, dolaylı gözlem metodu olarak dokümantasyon tekniği kullanılmıştır. Bu anlamda, sahilik sorunu olmayan yazılı, sözlü ve görsel belgelerden faydalanılmıştır. Diğer taraftan, önceki serilerde de ifade edildiği gibi, tekfircilikle yapılan her araştırma aslında bir bilinç okumasıdır. Özellikle tekfircinin içsel dünyası ve deruni duyguları dikkate alındığında, araştırmacının bu bilinci doğru okuduğunu, hatta bütünüyle okuduğunu iddia etmesi cüretkârlık olur. Sosyal kimlikle ilgili tezahürler gözlem altına alınmaya çalışılmıştır. Makale, bir model içinde mantıklı şablonlar üreterek anlamın mutfağına giden yolu açma yolunda bir adım olarak görülebilir.

Yine ele alınan örnek kişi ve grupların tekfir eğilimlerinin farklılık arz ettiğini de bu makale vesilesiyle bir kere daha hatırlatalım. Bazılarında çok katı ve kesif gözlenebilen tekfircilik, bazılarında ise daha kurallı ve şartlara bağlıdır. Yine kişilerin tekfir söylemi süreç içinde değişebilir. Beşeri hukuku, parlamenter sistemi ya da demokrasiyi küfür olarak saymadan, okul sistemini, askerliği veya zalim yöneticilerle işbirliği yapmayı küfür addetmeye kadar, tekfir, değişik renk ve tonlar içinde tezahür etmektedir. Dolayısıyla tekfir eğilimi tekbir çizgi değil, farklı sertlikler ve takıntılar barındıran çoğul bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. İçerden ve Dışardan Faktörlerin Etkisi Altında Tekfircinin Sosyal Kimliği¹

1.1. Sosyal Cinsiyet

Sosyal bağlam her bir tekfirci için biriciktir. Sosyal profiller açısından derinlemesine değerlendirmeler daha detaylı müstakil araştırmalarda yapılacak psiko-sosyal otopsiyle ortaya konulabilir. Bununla birlikte, kendilerinde tekfir eğilimi açık olan Şükri Mustafa, Muhammed el-Makdisi, Tartusi ve Murat Gezenler arasında sosyal profilleri açısından bir karşılaştırma tekfircinin sosyal bağlamıyla ilgili fikirler verebilir. Öncelikle cinsiyet açısından bakıldığında, tekfir eğilimi, genel olarak, İslami hareketlerdeki genel kadın telakkisine uygun bir şekilde, erkek aktörler tarafından geliştirilen bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Evli tekfircilerin eşlerinin kendi hemcinsleri arasında faal roller üstlenebilecekleri kuvvetle muhtemeldir veya özellikle çocuklarını okula göndermeyenlerin daha çok çocuklarının eğitimine odaklanacakları söylenebilir; fakat incelediğimiz konuda ismini duyurmuş kadın bir tekfirciye rastlamadığımızı ifade etmeliyiz.

Sosyal cinsiyet açısından, Şükri Mustafa örneğinde, şu hususlar dikkat çekmektedir. Öncelikle, 1 Haziran 1942'de Orta Mısır'da Asyut'a 30 km uzakta olan Ebu Hurus köyünde doğan Mustafa, tekfiri fikirlerin yayılmasına hizmet edeceğini de hesaba katarak bekârları evliliğe teşvik etmektedir. Burada evlilik kurumu ile cemaatin yaygınlaşması arasında tabii bir bağ kurulduğu söylenebilir. Daha da önemlisi, Şükri'nin, evli kadınların eski eşlerinin kâfir, dolayısıyla evliliklerinin geçersiz sayılması sebebiyle, bu kadınların boş olduklarına ve kendileriyle evlenilmesinde bir sakınca olmadığına hükmetmesidir. Böylece cemaat içinde evli kadınlarla da evlenmenin yolu açılmaktadır. Tekfir cemaati içinde Ailelerinden habersiz evlendirilen kızların bulunması yanında; uzlet fikri içinde toplumdan kendilerini tecrit eden grup üyesi bazı ailelerin, özellikle, ekonomik imkânsızlıklar sebebiyle, aynı evde perdelerle ayrılmış bölümler şeklinde müşterek hayat yaşaması tartışma konusu olmuştur.²

İslâmî hareketlerin kendi içinden yapılan özeleştiriler dikkate alınır, benzer durumların Türkiye'deki tekfirciler için de yer yer geçerli olduğu söylenebilir. Genç kızların internet ve ev sohbetleri gibi çeşitli sosyal ağlar üzerinden tekfiri fikirlerle tanıştırıldığı, ailesini tekfir edecek bir noktaya gelen kızların hicret etmezlerse "imanlarını koruyamayacaklarına" inandırıldıkları görülmektedir. Ailesinin üzerlerindeki velayet hakkı kalkan bu kızların velisiz hicret edemeyecekleri, dolayısıyla cemaatten birisiyle evlenmeleri gerektiği

1 İçerden ve dışardan faktörler I. ve II. makalelerde ele alınmıştı, geniş bilgi için bkz: Aydınalp, Halil, "Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-I", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 49, Aralık 2015, s.161-182, DOI 10.15370/muifd.33706; Aydınalp, Halil, "Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-II", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 50, Haziran 2016, s.163-182, DOI 10.15370/maruifd.238547.

2 Kepele, Gilles, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, Translated by Jon Rothchild, University of California Press, Los Angeles 1985, s.73 ve 86-88. Toplumdan hicret ve uzlet düşünceleri içinde kapalı bir sosyal grup olmaları, dışardan hem tenkit edilmelerini, hem de alaya alınmalarını sağlamıştır. Mahkemelere müracaat eden aileler Tekfir ve Hicret'ten (kendileri Cemaat-i Müslimin ismini kullanıyorlar) şikâyetçi olurlarken, dönemin matbuatı, kadın ve evlilikler konusunu gündemde tutarak halk nezdinde grubun itibarını iyiden iyiye sarsmıştır. A.g.e., s.86. Bu konuda, Gezenler'e ait forum sitesinde de bir tartışma olduğu görülmektedir. Genç bir kızın evini terk edip, ailesini tekfirle itham etmesi ve Konya'da başka birisiyle evlenmesi üzerine başlayan tartışmada, temel mesele, kızların çeşitli telkin ve vaatlerle cihad bölgelerine götürülmesinin ne kadar doğru ve ahlaki olduğudur. Bkz: <http://www.sehadet.info/index.php?topic=293.msg622#msg622>, 27.01.2015.

fikri işlenerek tekfiri grubun merkezine çekildiği dikkat çekmektedir.³ Bu şekilde sadece bir ayda dört tane vakıa duyduğunu, özellikle Suriye'deki iç savaşın çözücü etkileri altında, bu olayların neredeyse her hafta yaşanmaya başladığını ifade eden Karaaslan, tekfirciler konusunda, İslâmî camiayı uyarmaktadır.⁴

1.2. Yaş

Yaş olarak bakıldığında, tekfirciliğin, gençliğin ilk evrelerine tekabül eden bir eğilim olduğu söylenebilir. 23 yaşında üniversite öğrencisiyken Müslüman Kardeşler içinde rejim aleyhine faaliyette bulunmaktan hüküm giyen Şükri Mustafa'nın, hapisane şartları içinde, Kutupçuların tekfir kanadını temsil eden Ali İsmail'e yaklaşarak tekfirciliğe kaydığı görülmektedir. 1965-1971 arası hapis yatan Şükri, hem tekfiri ideolojisini, hem de tekfir cemaatini bu dönemde olgunlaştırmıştır. Bu süreçte, önce Cemal Abdülnasır, sonra Müslümanlara işkence yapan diğer kamu görevlileri, daha sonra bizzat İhvan'ın kendisi ve son olarak tekfire karşı çıkan ya da bu konuda sessiz kalan herkes halka halka tekfir edilirken, Şükri Mustafa örneğinde, tekfir, yirmi beşli yaşlarda bir "amatörün" elindeki silah gibidir.⁵

Üç çocuklu bir ailenin çocuğu olarak 1974'de dünyaya gelen Gezenler ise, kendisi de evli ve an itibarıyla dört çocuk babasıdır. Gezenler'in de takriben 1990'ların başlarında tekfiri fikirlerinin oluşmaya başladığı söylenebilir. Neredeyse Şükri Mustafa'yla aynı yaşlarda tekfirci fikirlerle tanıştığı dikkat çekmektedir.⁶ Bir önceki nesil tekfircileri temsil eden Muhammed el-Makdisi ise 1959 Nablus, Filistin doğumludur. Çocukluk ve ilk gençlik yılları Kuveyt'te geçen Makdisi'nin de, önce İslâmî hareket mensuplarıyla, sonra tekfiri fikirlerle tanışması üniversite yıllarına tekabül etmektedir.⁷ 20'li yaşlarda bazı "İslâmî yayınlar taşıdığı" gerekçesiyle eğitim için gittiği Musul'da ilk defa gözaltına alınan Makdisi'nin, yine 25'li yaşlarda Medine İslam Üniversitesi Kütüphanesi'nde tanıştığı ve hararetle okuduğu, Vahhabi yazarların oluşturduğu külliyyat olan *el-Durerü's-Sâniye* ile fikirlerinin olgunlaştığı görülmektedir.⁸ Yine bir önceki nesil tekfircilerden Ebu Basir el-Tartusi ise, 1959'da Suriye'nin Tartus şehrinde dünyaya geldi. 1976'da henüz 17 yaşında duvarlara cihâdî yazılar ve resimler çizdiği için dört ay hapis yatmış; 1980'lerin başında, yirmili yaşlarda Suriye

3 Karaaslan, Miraç, "17 Yaşında Bir Kız Daha Suriye'ye Kaçtı, Tebrikler", <http://www.islahhaber.net/makale/-17-yasinda-bir-kiz-daha-suriye-ye-kacti--tebrikler-/>, 28.01.2015.

4 Karaaslan, Miraç, "17 Yaşında Kızların Suriye'ye 'İkna' İle Kaçırılması Yazıma İtiraza Cevap", <http://www.islahhaber.net/makale/17-yasinda-kizlarin-suriye-ye--ikna--ile-kacirilmesi-yazima-iteraza-cevap/>, 28.01.2015. Burada facebook ve diğer forum siteleri üzerinden kadınlardan ziyade erkek tekfirciler tarafından bu telkin sürecinin yürütülmesi dikkat çekicidir. Normal şartlarda karşı cinsle hemhal olmaktan imtina eden tekfirciler anlaşılabilir şekilde sanal ortamda sosyal münasebet kurmaktan, onların resimlerini istemekten, evlilikler ayarlamaktan çekinmemektedirler. Bkz: Karaaslan, Miraç, "17 Yaşında Bir Kız Daha Suriye'ye Kaçtı, Tebrikler", <http://www.islahhaber.net/makale/-17-yasinda-bir-kiz-daha-suriye-ye-kacti--tebrikler-/>, 28.01.2015. Ayrıca bkz: "Ben cihada gidiyorum" deyip ortadan kayboldu", http://www.milliyet.com.tr/-ben-kihada-gidiyorum-deyip-gundem-2082846/?utm_source=haberler.com&utm_medium=manset&utm_campaign=HaberlerComCoop, 02.07.2015; "İŞİD kadınları cihada çağırıyor", <http://www.milliyet.com.tr/isid-kadinlari-kihada-cagiriyor/dunya/detay/1932959/default.htm>, 02.07.2015.

5 Salih, el-Verdani, *el-Hareketü'l-İslâmiyye fî Mısır el-vakî' ve't-tahdiyyât*, Dârü'l-Kelime, Kahire 2000, s.180.

6 Aydınalp, Halil, "Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.46, C.1, Nisan 2014, s.13.

7 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, Cambridge University Press, 2012, s.31.

8 A.g.e., s.36.

İhvan'ı tarafından başlatılan Hafız Esad karşıtı ayaklanmalara aktif olarak katılmıştır. 21 yaşında Suriye'yi terk eden Tartus'un fikirlerinin daha çok cihad bölgelerinde karşılaştığı kişilerin ve yaşadığı olayların tesiri altında şekillendiği söylenebilir.⁹

1.3. Bölge

Bölge açısından bakıldığında, Şükri Mustafa'nın Orta Mısır'da Asyut bölgesinden olduğu görülür. Seyyid Kutub'un da geldiği yer olan bu bölgenin merkeze uzak, öteden beri (vergi, askerlik, kaçakçılık gibi konularda) merkezi hükümete direnen, devrimci İslamcılar açısından gayet zengin bir coğrafya olduğu ifade edilmektedir. Asyut'a bağlı bir köyden üniversite tahsili için annesiyle Asyut'un merkezine yerleşen Şükri Mustafa'nın, yüksek öğrenimle birlikte şehirleşme sürecine girdiği görülmektedir.¹⁰ Köye nazaran kozmopolit bir ortam olmanın yanında, daha rasyonel ve ferdiyetçi ilişkiler barındıran, dolayısıyla daha dünyevi bir mahiyet arz eden şehir hayatı karşısında, pek çok benzer gençte olduğu gibi, Mustafa'nın da kendi kimliğini, İslâmî hareketler içinde yeniden üretmeye başladığı söylenebilir.¹¹ Verdani de, Kepel gibi Asyut'u "ateş bölgelerinden" birisi olarak anlatır. Merkezi yönetim tarafından huzursuzluğun kaynağı olarak görülen bu bölgeler, 1970 sonrası dönemde tekfirci ve cihatçı eğilimlerin gelişme imkânı bulduğu yerler olarak tavsif edilmektedir.¹²

Emniyet ve ekonomik sâiklerle göç olgusu, özellikle dış göç tekfiri fikirlerin yaygınlaşmasında bir sosyal faktör olarak karşımıza çıkar. Şükri Mustafa, Minye'de uzlet hayatı yaşayanlara baskılar artınca Yemen ve Suudi Arabistan'a hicret etme müsaadesi vermiştir. "Düşüncemdeki ülkeyi her yere taşıyorum" ifadelerini kullanan Şükri'nin, coğrafyalar üstü bir anlayışla hareket ettiği söylenebilir.¹³ Grubun hicret etmesindeki diğer önemli saik, daha öncede vurgulandığı gibi, özellikle evli grup üyelerinin geçim sıkıntısı çekmesidir. Özgürlüğün olmadığı yerde iktisadi faaliyetlerin de kısıtlı olması, Şükri'nin mensuplarını özellikle Suudi Arabistan, Ürdün ve Irak'a yerleşmeye teşvik ettiği görülmektedir. Gidilen yerlerde tekfiri fikirlerden vazgeçilme ihtimali yanında, göçlerin potansiyel olarak tekfir ideolojisinin ihracını da beraberinde getirdiği söylenebilir.¹⁴

9 Anjarini, Suhaib, "The mufti of the Syrian opposition", <http://english.al-akhbar.com/content/mufti-syrian-opposition>, 08.01.2015. Ayrıca krş: <http://www.haksozhaber.net/et-tartusinin-mucahidler-hakkindaki-endiseleri-31081h.htm>, 30.01.2015.

10 Kepel, Gilles, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, s.73.

11 Mısır örneğinde İslâmî hareketlerin tahlilini yapan Verdani, İslâmî hareketlerin kır ve şehir ayrımı içinde ele alınacağını, toprakla uğraşan kırsal dindarların haşin ve sertliklerinin dine sarılmalarında da görüldüğünü, olaylar karşısında direnme ve müdahale kabiliyetinin daha fazla olduğunu, bu nedenle yönetimin kırsaldan yana rahatsızlığını anlatır. İslâmî hareket sahasında faal roller üstlenme başarısı karşısında, bu insanları duygusallık, körü körüne taklit ve siyasi ferasetisizlikle tavsif etmektedir. Bkz: el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, Fecr Yayınları, Ankara 1988, s.24.

12 el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, C.2, Fecr Yayınları, Ankara 1991, s.137. Hareketlere mensup şeyhlerin köyleri ya da ikamet ettikleri mahalleler çevresinde halka halka büyüyen ateş bölgelerini Orta Güney Mısır'da Asyut, Minye başta olmak üzere, Sohac, Kana, Feyyum ve Şarkıyye olarak sayan Verdani, 1970'lerin başlarında oluşmaya başlayan bu bölgelere Kahire'de de Şobra, Aynüşşems, Embabe ve Matariyye bölgelerini ekler. Bkz: A.g.e.,s.137.

13 el-Verdani, Salih, *el-Hareketü'l-İslâmiyye fi Mısır el-vaki' ve't-tahdiyyat*, s.140; el-Verdani, Salih, *Mısırda İslami Akımlar*, C.1, s.108-109.

14 el-Verdani, Salih, *Mısırda İslami Akımlar*, Fecr Yayınları, Trc. H. Acar-Ş. Duman, C.1, Ankara 1988, s.116. İslami

Murat Gezenler ise, yaklaşık bir asır kadar önce Güneydoğu kökenli nüfusla iskân edilen Konya'nın Cihanbeyli kazasına bağlı Karapınar köyünde dünyaya gelmiştir. Cihanbeyli'nin etnik kompozisyonunun ya da yaşadığı bölge olarak Konya'nın siyasal ve kültürel özelliklerinin kendisinin fikirleri üzerindeki etkileri, elimizdeki bilgiler ışığında, kesinlikten ziyade itibari değerlendirmelere izin verir. Bu anlamda, teorik olarak, Kürt alt kimliği, devlet ve toplum karşıtı tekkiri bir söylem geliştirmesinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olmuş olabilir.¹⁵ Kendisinin çeşitli dönemlerde Suriye'de kaldığı, burada Arapçasını geliştirdiği görülmektedir. Fiili olarak cihada katılıp katılmadığı net olmamakla birlikte,¹⁶ çeşitli zamanlarda Suriye'ye gittiği anlaşılmaktadır. Yine, Gezenler'in, 2001'de İran ve Pakistan üzerinden Afganistan cihadına katılmak için bir grup arkadaşıyla yola çıktığı; ancak hedeflerine ulaşamayarak geri döndükleri görülmektedir.¹⁷

Ebu Muhammed el-Makdisi ise 1967 savaşında işgal edilen Filistin'in Nablus bölgesindedir. Üç yaşlarında ailesiyle birlikte Kuveyt'e yerleşen Makdisi, üniversite çağına kadar burada, daha sonra sırasıyla Irak, Suudi Arabistan, Pakistan, Afganistan ve Ürdün'de yaşamıştır. 1960'ların başında Filistin'den Kuveyt'e olan ikinci göç dalgasını yaşayan Makdisi, aynı zamanda, 1980'lerin başında İran-İrak savaşında Iraklı destekleme kararı alan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün siyasi tercihleri sebebiyle, diğer Filistinliler gibi Kuveyt'ten sürülmüştür. Makdisi, Irak ve Suudi Arabistan'da eğitim, Pakistan ve Afganistan'da cihad, halen ikamet ettiği Ürdün'de ise tebliğ faaliyetleriyle öne çıkan bir hayata sahiptir.¹⁸

hareketlerde göç/hicret sıklıkla görülen bir vakiadır. Verdani, Mısır'da hem tekkir, hem selefi, hem de cihad akımlarının liderlerinin ya da önemli temsilcilerinin yurt dışı hayatları olduğunu ifade etmektedir Bkz: Salih el-Verdani, *Mısır'da İslami Hareketler*, C.2, Fecr Yayınları, Ankara 1991, s.148. Nitekim yine İhvan'ın ortaya çıkışından hemen sonra 1930'lardan itibaren bu hareketin Suudi Arabistan'la bağlantı içinde olduğu görülmektedir. 1950 ve 1960'larda özellikle Cemal Abdünnasır'la yaşadıkları çatışmalar neticesinde İhvan daha fazla Suud'un kucağına itilmiştir. Burada Emir Faysal faktörü de unutulmamalıdır. Zira Faysal döneminde devletin yüksek makamlarına kadar çıkabilen Cemiyet üyelerinin birçoğunun Suudi vatandaşı olduğu da görülmektedir. Burada İbn Teymiye ve Muhammed b. Abdülvahhab'ın eserlerinin yayılması müşterek fikri bir bağ oluşturuyor denilebilir, her ne kadar Suudi Rabita teşkilatı ile Cemiyet'in uyuma dereceleri tartışmalı olsa da. Bariz yöntem ve anlayış farklılıklarına rağmen İhvan siyasi sığınma ve mali destek gördüğü Suudi Arabistan'ı, özellikle eğitim sahasında istihdam edilen Cemiyet üyeleri vasıtasıyla, fikri olarak etkilemiştir denilebilir, bu tesirin gerçek boyutu her ne kadar tartışmalı olsa da. İhvan örneği İslami hareketler ve göç arasındaki ilişkileri göstermesi açısından dikkat çekicidir. Verdani İhvan'ın ve Seleflerin mali ve fikri, Cihad ve Cemaati İslami gruplarının ise fikri olarak Suud'dan beslendiğini ileri sürmektedir. Bkz: a.g.e., s.132 ve 136.

15 Türkiye'deki tekkircilerin iki önemli temsilcisinden bir diğeri olan Halis Bayancuk da Bingöllüdür. Halis Bayancuk'un aynı zamanda Hizbullah'ın firari sanıklarından Hacı Bayancuk'un oğlu olması dikkat çekicidir. Bkz: Sağır, Ayşe Çelik, *Türkiye'de Günümüz Dini Köktencilüğünün İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiyye Siteleri Örneği*, Marmara Üniversitesi SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.67.

16 En son 16 Mayıs 2009'da Suriye istihbaratı tarafından gece yarısı evinden alındığını, yine 12 Haziran 2009 günü Ensar Kardeşlik Platformu üyelerinin Suriye İstanbul Konsolosluğu önündeki basın açıklamasından öğreniyoruz. Türk makamların sorusu üzerine, Suriye Sefareti, Gezenler'in siyasi suçtan ötürü istihbarat tarafından gözaltına alındığı bilgisini vermekle birlikte, siyasi suçun niteliği hakkında açıklama yapmamıştır. İddiaya göre, İslami ilimler konusunda kendisini geliştirmek için ailesiyle birlikte gittiği Suriye'de, "selefi eğilimi" gerekçesiyle daha öncede kısa süreli gözaltına alınan Murat Gezenler, işkenceleriyle de maruf Babu Musalla hapishanesinde tutulmuştur. Yine kendisiyle ilgili en son bilgilerden bir diğeri davetçi kardeşleriyle birlikte Suriye'deki direnişe katıldıkları şeklindedir. Fakat kendisinin sıcak çatışmalara katıldığı açık değildir.

17 <http://www.islam-tr.net/serbest-kursu/15257-turkiyedeki-selefi-cihadi-akimin-analizi.html>, 08.02.2013.

18 Wagemakers, Joas, A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi, s.31-32; Wagemakers, Joas, "A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi", British Journal of Middle Eastern Studies, 36:2, 2009, s.285; <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/10/28/أبو-محمد-30.01.2015> المقدمسي. Ayrıca krş: Karaaslan, Miraç, "Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi'nin Hayatı", <http://www.islahhaber.net/makale/seyh-ebu-muhammed-el-makdisi-nin-hayati/>, 30.01.2015.

Filistin’de yaşamasa da, Makdisi’nin Filistin arka planının fikriyatını şekillendirdiğini iddia edenler yanında, Filistinliliğin kendisinin ümmet anlayışı içinde bir anlam ifade etmediğini ileri sürenler de vardır.¹⁹ Bununla birlikte, işgal yaşamış bir ailenin çocuğu olarak en azından zorunlu göçler yaşaması, sosyalleşme süreçlerini etkileyecek niteliktedir. Yaşadığı ülkeler dikkate alındığında, kendisi, âdeta “yatağını bulamamış bir seyyah görüntüsüne” sahiptir. İşgal ve göçün Makdisi’yi şekillendirmede öne çıkan iki önemli siyasal ve sosyal realite olduğu söylenebilir. Burada, bölge açısından, özellikle vurgulanması gereken bir diğer husus, Suudi Arabistan durağı ile kendisinin Uteybî kökeninin keşişmesidir. 1979 Kâbe baskının lideri Cüheyman el-Uteybi ile aynı kabileden olan Makdisi, 1980’lerin başında, Arabistan’da, Cüheyman’ın takipçileriyle münasebet içindedir. Bu münasebetlerin Cüheyman el-Uteybî’nin liderliğini yaptığı Suudi organizasyon “el-Cematüs-Selefiyyetü’l-Muhtesibe” aracılığıyla aslında Kuveyt’te başladığı görülür.²⁰ Filistin Makdisi’nin devrimci kimliğine, Kuveyt ve Suudi Arabistan kendisinin selevi-vahhabi akidesine potansiyel olarak etki etmiştir. Pakistan ve Afganistan tecrübeleri ise, Makdisi için bu iki kimliğin perçinleştiği hem cihadî, hem de ideolojik saha olmuştur.

Suriye’nin batısında Tartus kasabasında dünyaya gelen Ebu Basir el-Tartusi’nin çocukluğu ve ilk genliği Baasçıların sosyal ve siyasal politikaları altında geçmiştir. 26 Haziran 1980’de Hafız Esad’a karşı başarısız bir suikast girişiminden sonra, Müslüman Kardeşler başta olmak üzere, İslâmî hareket mensuplarına yönelik tutuklama kampanyaları, 32 sene aradan sonra tekrar dönüncüye kadar Tartusi’nin ülkesini terk etmesine sebep olmuştur.²¹ Bu dönemde tutuklanan erkek kardeşinden hâlâ haber alınmadığı, yine tıp Fakültesi son sınıf öğrencisiyken tutuklanan yeğeninin hapishanede olduğu ifade edilmektedir. 1980 sonlarında önce Ürdün’e giden Tartusi, cihada katılmak için Irak ve Pakistan üzerinden Afganistan’a geçmiştir. Afganistan’a giden ilk Arap mücahit olduğunu ileri süren Tartusi, o dönem Peşaver’de birkaç kişi dışında Arap olmadığını anlatır. Yine bu dönemde Abdullah Azzam, Gulbettin Hikmetyar, Abdülresul Seyyaf gibi simalarla tanıştığını ve Cemil Rahman el-Afgani’nin grubu içinde sıcak çatışmalara katıldığını ifade etmektedir. 1980 ortalarında Ürdün’e geri döner, bu dönemde Musab el-Zerkavi’ye çok yakın bir evde yaşar, Zerkavi başta olmak üzere Afgan savaşına katılan diğer Araplarla münasebet içindedir ki, bu faaliyetler Ürdün’den sınır dışı edilmesini de beraberinde getirmiştir. Genelde birinden ötekine sınır dışı edilen hayatındaki daha sonraki duraklar sırasıyla Yemen, Malezya, kısa süreli Tayland ve İngiltere olmuş, Nisan 2012’den itibaren ise iç savaşta faal bir isim olarak Suriye’ye geri dönmüştür.²²

19 Wagemakers, Joas, “In Search of “Lions and Hawks”: Abu Muhammad al-Maqdisi’s Palestinian Identity”, *Die Welt des Islams*, 53, 2013, s.392 ve 415.

20 Wagemakers, Joas, “A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi”, s.285-286; Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.35 ve 41.

21 Görgün, Hilal, “Mısır Dışındaki İhvan-ı Müslimin Hareketi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.21, s.584; Annesiyle 32 sene sonra buluşma anı için bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=jQB0vcLTuBA>, 01.02.2015.

22 el-Tartusi, Ebu Basir, “الهوية الشخصية”; <http://www.abubaseer.bizland.com/hadath/Read/Hawya.doc>, 12.01.2015; El-Meclisü’l Yemeniyyü, “ترجمة الشيخ أبو بصير الطرطوسي”, <http://www.ye1.org/vb/showthread.php?t=511779>, 30.01.2015, Suhaib Anjarini, “The Mufti of the Syrian Opposition” <http://english.al-akhbar.com/content/mufti-syrian-opposition>, 08.01.2015; <http://www.haksozhaber.net/et-tartusinin-mucahidler-hakkindaki-endiseleri-31081h.htm>, 12.10.2015.

1.4. Eğitim

Eğitim açısından, lise diplomasını sınırdan aldığı söylenen Şükri Mustafa Asyut Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunudur. Öğrencilik yıllarında İhvan'la tanışan Şükri, Cemal Abdülnasır karşıtı faaliyetleri sebebiyle, 1965 senesinde tutuklanarak 6 yıl hapis yatmış; inkitaya uğrayan üniversite tahsilini hapisten çıktıktan sonra tamamlamıştır.²³ Resmi eğitiminden ziyade, bu dönemde içine girdiği, kendisine yeniden kimlik ve mensubiyet kazandıracak sosyal ağlar fikri gelişiminde önemli role sahiptir. Bir diğer önemli faktör ise, telkin ve sorgulama süreci yaşadığı, bir anlamda kendi tekfiri kimliğini bulduğu hapis hayatıdır. İhvan'dan Kutupçulara, Kutubizm'den tekfir çizgisine kayan Şükri Mustafa'nın, kendisinden önce var olan Ali Abduh İsmail liderliğindeki tekfiri gruba katıldığı, bağlı bulunduğu İhvan'ın ikaz ve telkinleriyle tekfir ideolojisini süratle terk edecek kadar uyanık olan Ezherli Ali Abduh İsmail'in yerine geçtiği görülmektedir.²⁴

Küçük grubuyla birlikte tekfire dayalı fikriyatını meşrulaştırmak için teknik sahadan gelen bir kişi olarak Şükri'nin dini okumalar yaptığı görülür. Verdani, bu dönemde kendisinin tefsir, hadis ve fıkıh usul kitaplarını okuduğunu, klasiklerden Şatibi, Amidi, İbn Hazm, Muhammed Ebu Zehra, İbn Kesir, Buhari ve İbn Hişam'a aşina olduğunu, çağdaşlardan ise henüz idam edilen Seyyid Kutub'tan etkilendiğini anlatır. Düşüncesinin esaslarını belirlemek için dini literatürden kendi görüşlerini destekleyecek çıkarımlarda bulunmakla kalmayan; yoğun bir biçimde yazılar ve şiirler de yazan Şükri Mustafa'nın, klasik İslâmî eserlerde, doğru aramaktan ziyade, kendi fikrini doğrulatacak rivayetlerin peşine düştüğü, dolayısıyla daha çok ideolojik okumalar yaptığı söylenebilir.²⁵ Mustafa'nın ümmiliğe davet eden, eğitime savaş açan bir eğilime sahip olduğunu da burada belirtmemiz gerekir. Okuma yazma öğrenmenin bile çoğu Mısırlı için gereksiz bir iş olduğunu söylemesi dikkat çekicidir.²⁶

Üniversite çağına gelmeden önce, daha 16-17 yaşlarında, Ebu Muhammed el-Makdisi, kendisi üzerinde iki ismin etkili olduğunu ifade eder. Bunlardan ilki, Kuveyt'te gittiği camide vaazlar veren Müslüman Kardeşler mensubu, 40'lı yaşlardaki Mısırlı Hasan Eyyüp'tür;

23 Gilles Kepel, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, s.74

24 A.g.e., s.75

25 el-Verdani, Salih, *el-Hareketül-İslâmiyye fî Mısır el-vakî' ve't-tahdiyyat*, s.180; el-Verdani, Salih, *Mısırda İslami Akımlar*, C.1, s.105. Verdani, aralarında kendisiyle birlikte idam edilen yeğenin yazılarının da bulunduğu Şükri Mustafa'nın yazı ve şiirlerinin 4000 sayfa civarında olduğunu ifade eder. Fıkıhtaki usulü eleştirip kendi usulünü öne çıkardığı bu yazılarda İsrar, Hicret, Hilafet, Tebeyyün, Tevessumat fikirleri çerçevesinde kendi anlayışını ortaya koyar. Bkz: a.g.e., s.114-115. Celi, Ahmet M. A., *Çağdaş Haricilik Düşüncesi: Tekfir ve Hicret Cemaati Örneği*, Çev. Adnan Demircan, Beyan, İstanbul 1997, s.22-23. Şükri kendisinden önceki fikhî birikimi reddeder. Ayet ve hadis merkezli metinci ve lâfzî bir bakış açısı vardır. İçtihad ve taklide karşıdır. Örneğin "Allah'ı bırakıp bilgilerini ve din adamlarının rabler edindiler" (Kuran-ı Kerim, 9-31) ayetine dayalı olarak "taklit eden kâfir olur" kuralını ihdas etmiş; yine Kuran'da "kâfirler zalimlerin ta kendileridir" (Kuran-ı Kerim, 2-254) ayetinden hareketle zalimleri kâfir ilan eder. Mehdiçi anlayışa sahiptir. Cihad ona göre ancak dünyanın sonunda Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında cereyan edecek büyük savaşta söz konusu olacak ve bu savaşta yalnızca ok, at ve kılıç kullanılacaktır. el-Verdani, Salih, *el-Hareketül-İslâmiyye fî Mısır el-vakî' ve't-tahdiyyat*, s.136-137. Bir zamanlar kendisiyle birlikte olan Abdurrahman Ebu Hayr, Şükri Mustafa'nın "İslam tarihini sıhhati sabit olmayan olaylar yığını" olarak gördüğünü söyleyerek "Ona göre tarih, Kur'an-ı Kerim'de vârid olan en güzel kıssalardır" ifadesini kullanmaktadır. Kendisinin İslam tarih ve kültürünü toptan reddeden lafızcı bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Bkz: Celi, Ahmet M. A., *Çağdaş Haricilik Düşüncesi: Tekfir ve Hicret Cemaati Örneği*, s.68.

26 Celi, Ahmet M. A., *Çağdaş Haricilik Düşüncesi: Tekfir ve Hicret Cemaati Örneği*, s.22-23; Gilles Kepel, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, s.85.

diğeri ise yine Suriye İhvan'ı mensubu Muhammed Surur'dur. İslam dünyasındaki dönemin liderlerini şiddetle tenkit eden bu isimler Makdisi'nin siyasi İslamcılığa kaymasında önemlidir; özellikle Muhammed Surur hayatının ilk dönemlerinde selefi anlayışa kaymasında merkezi simalardan birisidir. Fakat Makdisi'ye göre iki isim de yeterince sert değildir; bu noktada kendisinin aradığı tavizsiz tutumu, her ne kadar tenkit ettiği yönleri bulursa da, özellikle cahili toplum ve cihadı öne çıkarın söylemleriyle Seyyid Kutub'ta bulunduğu anlaşılmaktadır.²⁷

Böyle bir İslâmî hareket kültürüne sahip olan Makdisi, Medine İslam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde okumak arzusuna rağmen, özellikle babasının mühendislik ya da tıp eğitimi alması isteği üzerine, Musul Üniversitesi'nde, mühendislik ya da tıp olmasa bile, üç yıl kadar biyoloji eğitimi almıştır. Makdisi, Musul'dan önce birkaç arkadaşıyla Sarayevu Üniversitesi'ne girmeye karar verir; eğitim dilinin Sırpça olması, her ne kadar birkaç ay Sırpça çalışsalar da, bu maceranın kısa sürmesine sebep olmuştur.²⁸ Daha sonra Makdisi, gayri ahlaki buldukları kız erkek ilişkilerinin de, arkadaşlarıyla birlikte Sarayevodan dönemlerinde etkili olduğunu ifade eder. Musul Üniversitesi'nde de aslında karma eğitim vardır, bir bakıma Sarayevodan çok farklı değildir. Ayrıca siyasi iklim de karmaşıktır; İslâmî hareketlerle bu bölgede ilişkilerini kuvvetlendirmeye gayret ettiği bir dönemde, 1980'de İran-İrak savaşı başlamış, "dava" çalışmalarında daralmalar baş göstermiştir; hatta bu dönemde kendisi kısa süreli tutuklanmıştır. Bu olumsuzluklar, okuduğu okula olan güvensizliğini artırırken, Suudi Arabistan'da okuma hayallerini ise yeniden canlandırmıştır.²⁹

Medine İslam Üniversitesi'nden resmi olarak kabul alamamakla birlikte, Makdisi, Suudi Arabistan'da bulunduğu dönemde, hem üniversitelerin kütüphanelerinden, hem de buradaki İslâmî önderlerden etkilenmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi, bu dönemde Cüheyman el-Uteybi grubuyla temasları olan Makdisi'nin Yusuf 'İyd, Sami Dellal, Abdül Halık yanında Nasıruddin el-Elbani ve Abdülaziz b. Baz'dan etkilendiği görülmektedir. "Eğitim hayatımın en önemli dönemi" diyerek tarif ettiği 1979-1980 senelerinde, Makdisi, İbn Teymiye, İbn Kayyim el-Cevzi ve özellikle Muhammed Abdulvahhab başta olmak üzere, Necd ulemasından yoğun okumalar yapmış; yine kendi ifadesiyle "hakiki selefi haline gelmiştir".³⁰

27 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.34.

28 Makdisi'nin bu yıllarda Irak ve Yugoslavya devletleri arasındaki öğrenci değişimi antlaşmasının gereği olarak Saraybosna Üniversitesi'ne gittiğini ifade eden bilgiler eksiktir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Musul Üniversitesi'ne gitmeden, özellikle Muhammed Surur'un tesiri altında, oradaki Arap öğrencilerle irtibat kurarak kısa bir süre Sarayevu Üniversitesi'nde kalmıştır. Krş: Karaaslan, Miraç, "Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi'nin Hayatı" <http://www.islahhaber.net/makale/seyh-ebu-muhammed-el-makdisi-nin-hayati/>, 30.01.2015

29 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.32. Ayrıca bkz: İncanews, "Muhammed el-Makdisi'nin CNN Röportajı-27.05.2015", <http://www.incanews.net/video/228/cnnin-makdisi-ile-roportaji-3bolum>, 20.07.2015.

30 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.35. Müslüman yöneticilerin durumuyla ilgili ne Cüheyman, ne Elbani, ne de Baz kendisini tatmin ederken; anlaşılın yöneticileri tekfir eden çizgiye özellikle İbn Teymiye, İbn Kayyim, Muhammed b. Abdülvahhab ve diğer Necd uleması tarafından oluşturulan külliyattan okumalarla ulaşmıştır. Özel mülakatlarında kendisini etkileyen son üç ismi sürekli zikreden Makdisi'nin diğer isimlere yer vermediği görülür. Yine sitesinde kendi öz geçmişini anlatırken, bu üç isim dışındaki etkiler isim vermeden kabaca zikredilerek geçilir. Bkz: "أبي محمد المقدس: ملف", <http://www.tawhed.ws/a?a=2qrikosd>, 01.02.2015; Interview of the Imprisoned Sheikh Abu Muhammad Al-Maqdesi , <http://www.tawhed.ws/dl?i=Intrvw98>, 01.02.2015. Karaaslan, Makdisi'nin "farklı İslami cemaatlerle bağlantıya geçerek birçok hocadan ders aldığı" ifade eder. Farklı cematlarla bağlantıya geçtiği doğru, fakat bizim anladığımız manada hocalardan ders aldığı yine eksik bir bilgidir. Kendisi, daha çok kitaplar vasıtasıyla ilmini genişletmiş, âlimlerden

Makdisi'nin eğitim hayatında Pakistan ve Afganistan coğrafyasının da önemli olduğu görülmektedir. Araplara ait Muasker Kampı'nda pek çok mücahitle tanıştığını ifade eden Makdisi'nin, burada, her ne kadar askeri eğitime katılsa da, sıcak çatışmalardan ziyade "dava" faaliyetlerinde aktif roller üstlenmiştir. Mücahitlere dersler veren Makdisi, ilk eseri Millet-i İbrahim'i burada kaleme alırken, özellikle Eymen el-Zevahiri, Seyyid İmam el-Şerif, Ebu Ubeyde el-Benşari, Ebu Hafs el-Mısri, Ebu Musab el-Suri gibi, günümüzde hâlâ tartışmaların merkezinde olan cihad önderleriyle tanışmıştır. Yine bu dönemde bölgede tekfirde aşırı giden çeşitli grupları uyarmak için risaleler yazdığı da dikkat çekmektedir.³¹ Kendisi Usame b. Ladin'le aynı dönemlerde Peşaver'de bulunmasına rağmen, "mücahitlerin imamı" şeklinde tanımladığı Ladin'le tanışmadığını söylemektedir. Diğer taraftan Makdisi ile Abdullah Azzam arasında ise, Afgan cihadında benimsenen strateji açısından tam bir mutabakatın olmadığı görülmektedir. Yine de bu strateji farklılığı aralarından ciddi bir problem olduğu anlamına gelmemektedir. Makdisi'nin çok fazla kalmadığı Afganistan'da, Musab el-Zerkavi dışında, el-Kaide'yle ilişkilerinin nispeten kısa süreli, askeri ve örgütsel olmaktan ziyade ideolojik bir temelde olduğu söylenebilir.³²

20'li yaşlarda Suriye'den ayrılan Tartusi'nin ise, lise yıllarından itibaren, başta İhvan olmak üzere, dönemin İslâmî hareketleri içinde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Baas Rejimi'nin inkılâbî hareketler karşıtı din eğitimi politikalarına rağmen, Tartusi'nin, bu dönemde dini ilimleri tahsil ettiğini söyleyenler olmakla birlikte,³³ resmi ya da geleneksel olarak verilen eğitiminin dışında kendisinin özel bir din eğitimi aldığı net değildir. Tartusi'nin eğitim hayatıyla ilgili detaylara ne kendi biyografisini verdiği sitesinde, ne de ilgili diğer kaynaklarda yer verilmektedir. Dolayısıyla, üniversite dâhil, kendisinin tahsil hayatıyla ilgili detaylara ulaşamadığımızı ifade edelim. Tartusi, kuvvetle muhtemel, kendi kendisini geliştiren bir ideolog konumundadır.

Çocukluğundan beri "cihadî ideolojiye" sahip olmakla gurur duyan Tartusi'nin, ilk gençlik dönemlerinde, bazı tanınmış cihatçılarla, özellikle Adnan Akla ile doğrudan irtibatlarının olduğu görülmektedir.³⁴ Yine ilerleyen dönemlerde İhvan liderlerinden Said Havva ve selefi âlimlerden Nasırruddin Elbani ile ilişkilerinin olduğu bilinmektedir. Fakat bunlar bir tedrisat ilişkisi değil, İslâmî hareketlerin problemleriyle ilgili yazışmalar şeklindeki temaslardan ibarettir. Kendisinin fikri gelişiminde, şüphesiz Afganistan cihadının da etkileri olmuştur. Burada diğerleriyle birlikte, özellikle Arap mücahitlerin mobilizasyonunu sağlayan, teori ve pratiği bünyesinde mecz eden bir sima olarak Abdullah Azzam'ın etkisi sayılabilir. Ürdün'e

bazılarıyla da sadece görüşmüştür, Bin Baz buna örnektir mesela. Krş: Karaaslan, Miraç, "Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi'nin Hayatı" <http://www.islahhaber.net/makale/seyh-ebu-muhammed-el-makdisi-nin-hayati/>, 30.01.2015.

31 "أبي محمد المقدس: ملف", <http://www.tawhed.ws/a?a=2qrikosd>, 01.02.2015.

32 Joas Wagemakers, A Quietist Jihad: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi, s.39-40. Askeri veya örgütsel olmaktan ziyade ideolojik eğilimini Ürdün'e döndükten sonra devam ettiren Makdisi'nin, özellikle hapisane şartları içinde yoğun olarak yazmaya devam ettiği görülmektedir. Zerkavi ile aralarının açılmasında da yine kendisinin fikri zeminde yürüyüp özellikle Şiilere karşı gerçekleştirdiği intihar eylemlerini tenkit etmesi dikkat çekmektedir. Yazdığı kitap ve risalelerin sayısı, ekseriyeti risale şeklinde kitapçık olmakla birlikte 200 civarındadır. Bkz: "مكتبة الشيخ أبي محمد المقدسي", <http://www.tawhed.ws/t>, 07.02.2015.

33 "Sevilen Alim Ebu Basir Tartusi İstanbul'daydı", http://www.anadoluhaberim.com/haber_detay.asp?haberID=3433, 07.01.14.

34 el-Tartusi, Ebu Basir, "الهوية الشخصية"; <http://www.abubaseer.bizland.com/hadath/Read/Hawya.doc>, 12.01.2015; Anjarini, Suhaib, "The mufti of the Syrian opposition", <http://english.al-akhbar.com/content/mufti-syrian-opposition>, 08.01.2015.

yerleştiği dönemde ise kendisiyle münasebetleri bulunan Musab el-Zerkavi'yi zikretmek gerekir.³⁵ Tartusi'nin farklı dönemlerde, farklı mekânlarda, farklı kişilerin öne çıktığı cihadî gruplar içinde fikri gelişimini devam ettirdiği söylenebilir. Makdisi'de olduğu gibi, kendi sitesinde, çoğunluğu makale şeklinde kitapçıklardan oluşan 300'ü aşkın yazısı bulunan Tartusi'nin, mesela en hacimli kitaplarından biri olan “قواعد في التكفير-Tekfirin Kuralları” isimli eserinde, ayet ve hadisler dışında, müfessirlerden yoğun olarak İbn Kesir olmak üzere Taberi ve Şevkani'yi, hadis kitabı olarak çeşitli şerhleriyle beraber Kütüb-i Sitte'yi kullandığı görülür. İlgili ayet ve hadislerin açıklamaları yanında kısa şerhlerden oluşan bu kitapta kendisinin sıklıkla alıntı yaptığı isimlerin başında ise İbn Teymiye gelmektedir.³⁶

Gezenler ise aşağı yukarı 1987-1994 senelerinde Konya İmam Hatip Lisesi'nde okumuştur.³⁷ Türkiye'de ya da yurt dışında bir üniversite tahsili yapıp yapmadığını tespit edememekle birlikte, kendisinin çeşitli dönemlerde Suriye'ye gittiği ve burada lisan ağırlıklı eğitim aldığı görülür. Bu dönemlerde gayri resmi ilim halkalarından istifade ettiği söylenebilir. Yine 2001'de İran ve Pakistan üzerinden Afganistan cihadına katılmak için bir grup arkadaşıyla yola çıktığı; ancak hedeflerine ulaşamayarak geri döndükleri görülmektedir.³⁸ Bu da, Makdisi ve Tartusi gibi, Gezenler'in de cihadî bir sosyal çevrede fikri gelişimini devam ettirdiğini göstermektedir.³⁹

Klasik medrese usulünü, kendi ifadesiyle “tevhid akidesini ve hukukunu özümseyemedikleri için” Arap filolojisi yapmakla tenkit eden Gezenler'in, temelde, selefi bir bakış açısından, giderek tekfiri-selefi bir çizgiye kaydığı söylenebilir. Klasik İslâmî kaynaklardan alıntılar yapabilecek kadar Arapçaya vakıf olduğu görülen Gezenler'in, özellikle Ebu Basir el-Tartusi, Ebu Muhammed el-Makdisi tarzı bir selefi-cihadî anlayışı benimsediği, yaptığı tercümelemlerle de bu anlayışı yaymaya çalıştığı görülmektedir.⁴⁰ Çağdaş İslâmî hareket önderlerinin açtığı yolda, özellikle, tekfir eğilimi taşıyan isimler Gezenler'de çağdaş bir tekfir ideolojisi meydana getirmiştir. Bu fikri sabit, Gezenler örneğinde, bütün klasik ve çağdaş

35 El-Meclisü'l Yemeniyyü, “ترجمة الشيخ أبو بصير الطرطوسي”, <http://www.ye1.org/vb/showthread.php?t=511779>, 30.01.2015; krş: Haksöz Haber, “Ebu Basir et-Tartusi kimdir?”, <http://www.haksozhaber.net/et-tartusin-mucahidler-hakkindaki-endiseleri-31081h.htm>, 12.10.2015.

36 Bkz: Ebu Basir el-Tartusi, قواعد في التكفير, <http://www.abubaseer.bizland.com/books.htm>, 08.02.2015.

37 Bu yıllar iki açıdan dikkate değerdir. Birincisi, 1979 İran İslam İnkılabı'nın etkilerinin tüm İslam dünyasında olduğu gibi Türkiye'de yoğun bir biçimde hissedildiği; Humeyni, Seyyid Kutub ve Mevdudi tercümelerinin giderek yaygınlaştığı, bu isimlerin özellikle din eğitimi alan gençler üzerindeki tesirlerinin arttığı yıllardır. İkincisi, bu tarihler Türkiye'de İslami izafet çerçevesine vurguyla siyaset yapan Refah Partisi'nin önce belediye, sonra da genel seçimlerde başarı kazandığı yıllara denk gelmektedir. Konya örneği, İslamcılığın sadece politik arenada başarı kazandığı bir yer olmaktan öte; aynı zamanda ticari sahada da çeşitli holdingler vasıtasıyla hızlı bir çıkışın yapıldığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Gezenler'in hem siyaset, hem de ekonomi olarak İslamcılığın daha fazla görünürlük kazandığı bir dönemde ve merkezde yetiştiği görülmektedir. Bkz: Aydınalp, Halil, “Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak”, s.13.

38 <http://www.islam-tr.net/serbest-kursu/15257-turkiyedeki-selefi-cihadi-akimin-analizi.html>, 08.02.2013. Yine kendisiyle ilgili en son bilgilerden bir diğeri davetçi kardeşleriyle birlikte Suriye'deki direnişe katıldıkları şeklindedir. İlgili doküman Gezenler'in Suriye'de Esad güçlerine karşı savaştığını kesin ortaya koymasa da, kendisinin Suriye ile olan ilişkileri bu olasılığı güçlendirmektedir. Bkz: <http://www.indirvideo.net/murat-gezenler-kardesleriyle-beraber-suriye-039-de-direnis-saffarinda-609046.html>, 08.02.2013; <http://www.facebook.com/video/video.php?v=313935438712979>, 08.02.2013.

39 Çakır, Aysun, “Murat Gezenler Serbest Brakılana Kadar Eylemlerimiz Devam Edecektir”, http://www.islamiyonelis.com/haber_detay.php?haber_id=29556, 10/01/2012; Hülya Şekerci, “Murat Gezenler Suriye'de Kayboldu, Akibeti Bilinmiyor”, http://www.velfecr.net/haber_detay.php?haber_id=10596, 25.12.2012.

40 Aydınalp, Halil, “Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak”, s.13.

İslami kaynaklar yorumlanarak muteber hale getirilmeye çalışılmaktadır. Geleneksel ya da resmi eğitim sürecinden ziyade, kendisinde, ideolojik inanmışlık ekseninde kapalı devre bir eğitim faaliyeti dikkat çekmektedir.⁴¹

1.5. Ekonomi

Ekonomik olarak, incelediğimiz isimlerden hiç birisinin üst sınıfa mensup olduklarını gösteren net bilgilere rastlamadık. Şükri Mustafa, Asyut'un 30 kilometre kadar güneyinde kırsal bir kasabada dünyaya gelmiştir. Burası ekilebilir arazilerin sonunda Libya'ya uzanan dağların eteklerinde, merkezi otoritenin etkilerinden uzak, silah kaçakçılarının, sınır ticareti yapanların ve haşhaş yetiştiricilerinin saklandığı bir bölge olarak da tanımlanmaktadır. Vergi toplama ve güvenlik gerekçeleriyle 1970'lerin sonunda yolları yapılmak suretiyle ancak merkezin kontrolüne açılmış bir bölgedir. Bu bilgilerden, Mısır'ın geneli dikkate alındığında, Mustafa'nın daha uçta, kaçakçılık noktalarından biri olan, nispeten kapalı bir ekonomik yapı içinde dünyaya geldiği söylenebilir. Bununla birlikte, bu kapalı yapının kendi standartları içinde Mustafa'nın durumunun çok da kötü olmadığı ileri sürülebilir. Zira babası, bölgenin ileri gelenlerinden, kasabada belediye reisliği (el-'umdeh) yapmış birisidir. Fakat erken yaşlarda babasından boşanan annesinin Mustafa ile birlikte Asyut'a yerleşmesi, iç göç yaşamış bir aile olarak burada yeni bir hayat kurması, hayır kuruluşları tarafından desteklenen bir okulda öğrenim görmesi, babasız bir öğrenci olarak İslâmî hareketler içinde kendi kimliğini bulması, Şükri'nin alt-orta ya da orta sınıfa mensup bir hayata sahip olduğunu göstermektedir.⁴²

Hapishane sonrası okulunu bitiren Mustafa'nın, tekfir ve hicret anlayışı içinde cemaatiyle birlikte uzak bölgelerde uzlet hayatı yaşadığı, ekonomik yetersizlikten ötürü üyelere ev kiralayamadığı, bazı mensuplarını para kazanmaları için Suudi Arabistan, Ürdün, Irak ve Yemen'e gönderdiği bilinmektedir.⁴³ Hüseyin Zehebi'yi kaçırdıklarında, diğer şartlarla birlikte fidye de istemesi, Şükri Mustafa ve grubunun ekonomik açıdan iyi olmadığını bir tezahürüdür. Özellikle şiddete bulaşmasından sonra, eğitilmiş insanların Şükri Mustafa'nın çevresinden uzaklaştığı, grup içinde bilgi seviyesi düşük, sınıfsal olarak alt tabakalara mensup, çarşıda pazarda alelade işler yapan insanların kaldığı görülmektedir.⁴⁴

1967'de İsrail tarafından işgal edilen Nablus yakınlarındaki Barka'da dünyaya gelen Makdisi'nin ailesi ise çiftçilikle meşguldür. Dedesiyle aynı evde yaşayan bu küçük aile başlangıçta zor günler geçirmiştir. Babasının bir hastanede hasta bakıcı olarak işe başlamasıyla ekonomik olarak nispeten rahatlayan aile kendine yeni bir ev açacak imkâna sahip

41 Aydınalp, Halil, "Bir Karşıt Kültür Unsuru Olarak Çağdaş Tekfirçilerin Türkiye'de Dini Hayata Bakışı ve Anlamları", *Toplum Bilimleri Dergisi*, C.7, S.14, Temmuz-Aralık 2013, s.32.

42 Kepel, Gilles, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, 73. Verdani de, bu dönemde İslami hareketlerin yoksul, sıkıntılı ve umutsuz insanlara hitap ettiğini, sosyolojik olarak da bir anlamda yoksul ve sıkıntılı hareketler olarak varlık bulduklarını anlatır. Ona göre, hareketler ekonomik açıdan iki kutba ayrılır: Aşırı derecede varlıklı ve aşırı derecede yoksul olanlar. İhvan ve Suudi destekli Selefilere, özellikle İhvan zengin ve müteşebbis kesimi temsil ederken, Mustafa'nın da içinde bulunduğu Tekfir, Cihad ve Cemaati İslamiye grupları fakir kanadı temsil eder. Ona göre yine ekonomik yoksunluklar küçük grupların büyük gruplar içinde erime riskini barındırmaktadır. Bkz: el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, C-I, s.20, 33 ve 34.

43 el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, C-I, s.116.

44 A.g.e., s.117.

olmuştur. Makdisi daha çocuk yaşlardayken aile Kuveyt'e göç etmiştir.⁴⁵ Kuveyt'te babası yine Sağlık Bakanlığı'nda çalışmaya başlamış, diğer Filistinlilerle birlikte göçmen hayatı yaşadıkları bu ülkede, hayatlarını idame ettirebilecekleri bir gelire sahip olmuşlardır. Peşaver'de ilk kitaplarını yazan Makdisi, Kuveyt'e geri döndüğünde yazmaya devam etmiştir; bu dönemde bir yayın evinde çalışarak geçimini temin ettiği görülen Makdisi'nin, ilerleyen dönemde yayınevinin yöneticiliğini de yaptığı anlaşılmaktadır.⁴⁶

1992 sonrası Ürdün'e yerleşen Makdisi, burada eski Arap Afgan mücahitler arasındaki davet ve cihad faaliyetleri yanında, özellikle yazmaya devam ettiği kitapları sebebiyle 1994'de tutuklanmış; nispeten kısa aralıklarla serbest bırakıldığı zamanlar dışında, hayatı hapisanelerde geçmiştir.⁴⁷ Hayatının büyük çoğunluğunu hapisanelerde yazarak geçiren Makdisi'nin, evli ve çocuk sahibi bir kişi olarak, hayatını sadece yazdıklarıyla idame ettirdiğini söylemek zordur. Bu noktada, hanımından destek almıyorsa şayet, dava faaliyetleri dışında kuvvetle muhtemel, çocukları ya da akrabalarının yürüttüğü küçük bir ticari faaliyet vasıtasıyla geçimini temin etmektedir. Nitekim 2010'da yeniden tutuklanmadan önce çocuklarıyla birlikte; kendisinin bal, koku gibi şeyler satılan bir dükkân işletmek suretiyle geçimini temin ettiği görülmektedir.⁴⁸ Her halükarda, ailesi ve yaşadığı hayat dikkate alındığında, sınıfsal olarak Makdisi'nin de alt-orta ve orta arası bir yerde durduğu söylenebilir.

Ebu Basir el-Tartusi için de benzer değerlendirmeler geçerlidir. Ailesinin ve kendisinin sınıfsal yeri hakkında net bilgiler yok elimizde. Daha önce ifade edildiği üzere, 20'li yaşlardan itibaren pek çok ülkede göçmen olarak yaşayan Tartusi'nin hayatında, ekonomik faaliyetlerden ziyade dava ve cihad faaliyetleri öne çıkmaktadır. Makdisi'de olduğu gibi, evli ve çocuklu bir kişi, hayatını idame ettirmek için az ya da çok mâli bir kaynağa muhtaçtır. Aynı şekilde, kendisinin grup faaliyetleri yanında ne tür bir meslekle iştigal ettiği de tam olarak açık değildir. Gezenler'in ise bir dönem Konya'da internet kafe işlettiği ifade edilmektedir. Faraç, 2002 sonrası dönemde Gezenler ve arkadaşlarının internet kafe işlettiklerini, buradan elde edilen gelirin bir kısmını grup faaliyetlerine aktardıklarını anlatır.⁴⁹ Bu durum, "dava" ve "cihad" faaliyetleri asıl olmak üzere, Gezenler'in küçük de olsa ekonomik faaliyetler içinde olduğunu gösterir. İnternet kafe işleten birisinin, benzer başka işler de yapabileceği mümkündür. "Dava" ve "cihad" başlı başına ekonomik gelir getiren faaliyetler olmadığında göre, bu noktada sonuç bölümünde vereceğimiz bazı olasılıklar devreye girmektedir.⁵⁰

1.6. Çatışma ve Şiddetle İlişki

Tekfir-şiddet ilişkisi konuyla ilgili en önemli boyutlardan birisidir. Şiddetle ilişkileri açısından, gözlem altına alınan tekfircilerle ilgili karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

45 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.32.

46 A.g.e., s.40.

47 2015 başarılarında, yine Makdisi'nin serbest bırakıldığını görüyoruz. Nitekim 6 Şubat 2015'de Ürdün Rüya televizyonunda yaptığı konuşmada kendisinin Işid tarafından yakılan Ürdünlü pilotun teslim edilmesi için arabuluculuk yaptığını öğreniyoruz. Bkz: "Jihadi-Salafi Spiritual Leader Al-Maqdisi Slams ISIS over Immolation of Jordanian Pilot", <https://www.youtube.com/watch?v=56azfP8yIOE>, 10.02.2015.

48 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.49

49 Faraç, Mehmet, "Küresel Ateş: El-Kaide", <http://www.mehmetfarac.com/belge.asp?select=363>, 05.03.2012; ayrıca bkz: <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=873&page=2>, 12.03.2012.

50 Bu olasılıklar için sonuçtaki tahlillere bakılabilir.

Şükri Mustafa, arkadaşlarından birisinin ifadesine göre, gurur derecesinde kibirli, kendisini aşırı derece beğenen, hayatında bütün işlerde aşırılığa ve şiddete meyleden bir kişilik olarak tarif edilir.⁵¹ Bu tarifle örtüşen bilgiler veren Verdani de, Mustafa'nın temel vasfının inatçılık olduğunu, ara yolları görmeyen ya kurtuluş ya ölüm tarzı bir söylemden beslendiğini, şahsiyetindeki bu sertliğin fikirlerine de aksettğini, hapisanede diğer İslâmi hareket mensuplarıyla anlaşmazlıklar yaşadığını anlatır.⁵² Kepel ise, İhvan'ın fesli ve eğitilmiş dolayısıyla nispeten şehirli kadroları karşısında, Şükri'nin taşralı, kaba, haşin anlamında kullanılan bir tabir olan "saidi" şeklinde tanımlandığını ifade etmektedir.⁵³

Tekfir, teberri, tecrit ve uzlet süreçleri yaşayan grupta, ekonomik imkânsızlıkların da eşlik ettiği sosyal problemler arttığında, kopmalar baş göstermiştir. Bu noktadan itibaren hareketin şiddet içeren faaliyetlere bulaştığı görülmektedir. Cemaatten ayrılanları darp etmek için özel gruplar kurulduğu, ihanet edenlerin sopa ve bıçaklı saldırılara maruz kaldıkları, kara listeler oluşturulup bu kimselerin öldürülmesiye, hatta Verdani'ye göre öldürüldüğü, dövüldüğü görülmektedir. Başlangıçta şiddetin genel kapsamı ihanet edenler üzerine yoğunlaşırken, daha sonra adam kaçırmaya ve fidye istemeye kadar tırmanmıştır. Sâbık Vakıflar Bakanı, eski Ezher Şeyhi, Hüseyin Zehebi'nin kaçırılması önemli bir dönüm noktasıdır. Şantaj olarak grup üyelerinin serbest bırakılması, medyanın kendilerinden özür dilemesi, Şükri'nin yazılarının kitap olarak basılması gibi şartlar ileri sürülmüş; fakat bu istekler ciddiye alınmazken, dahası cemaatle dalga geçilmesi, Zehebi'nin katledilmesiyle sonuçlanmıştır. Şiddetin kapsamının derinleştirilmesi Şükri Mustafa ve grubunun sonu olmuştur. Nitekim o zamana kadar sadece gözetim altında tutulan hareket, Zehebi vakasından sonra çok yönlü tutuklamalara uğramıştır. Neticede Mustafa, beraberindeki dört kişiyle tutuklanarak askeri mahkemede yargılanmış ve 19 Mart 1978'de idam edilmiştir.⁵⁴

Makdisi'nin ise çevresindekilere yaklaşımı ve mesajını iletme biçiminin "daha dostça ve yumuşak" olduğu görülmektedir. Zerkavi'nin daha güçlü ve mücadelecî yapısına karşı, Makdisi'nin daha ılımlı tavırları metot farklılıklarını da beraberinde getirmiştir. Nitekim ilk dönemlerden itibaren yazmak ve yazdıklarını yaymakla meşgul olan Makdisi, teorik zeminde ideolojisiyle sivrilirken, örneği hapisanede grup liderliğini Zerkavi'ye bırakmaktan çekinmemiştir. Hapisaneden çıktıklarında da Makdisi Ürdün'de normal hayatına devam ederken, Zerkavi önce Afganistan'a, sonra Irak el-Kaide lideri olarak bu ülkede çatışmalara katılmıştır.⁵⁵ Makdisi, 1990'ların ikinci yarısından itibaren, başta el-Kaide olmak üzere, çeşitli hareketler tarafından yapıldığı iddia edilen eylemler gerekçesiyle farklı zamanlarda tutuklanmıştır. Tutuklananların bazılarının evlerinde Makdisi'nin kitaplarının bulunması kendisinin azzettirici olarak yorumlanmasına sebep olmuştur; fiilen şiddete müracaat etmekten ziyade fikirleri ve dava çalışmaları nedeniyle tutuklanmalar yaşamıştır. Saldırılarından bazılarını bilmediği anlaşılan Makdisi'nin bazı saldırıları ise bildiği ve stratejik sebeplerden dolayı karşı çıktığı görülürken, mesela el-Kaide'nin Kuveyt'te düzenlediği

51 Celi, Ahmet M. A., *Çağdaş Haricilik Düşüncesi: Tekfir ve Hicret Cemaati Örneği*, s.20

52 el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, C-I, s.100.

53 Kepel, Gilles, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, s.76.

54 el-Verdani, Salih, *el-Hareketü'l-İslâmiyye fi Mısır el-vaki' ve't-tahdiyyat*, Dârü'l-Kelime, Kahire 2000, s.79; el-Verdani, Salih, *Mısır'da İslami Hareketler*, C-I, s.112-113; Rubin, Barry, *Islamic Fundamentalism in Egyptian Politics*, St. Martin's Press, New York 1990, s.18

55 Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, s.43-45.

saldırıları onayladığı, eylemcilere yönelik övgü dolu sözlerinden anlaşılmaktadır.⁵⁶ Diğer taraftan iki hususi olay, her ne kadar fiili olarak kendisi saldırı ya da çatışma halinde yakalanmasa da, Makdisi'nin silah ve şiddetle ilişkisini göstermesi açısından manidardır. Bunlardan ilki Kuveyt'in işgalinde Irak ordusunun burada terk ettiği silahlardan elde edilmiş bir kaç roket, beş mayın, yedi el bombasının evinde yapılan aramalarda ele geçirilmesidir. 1992'de kaçak yollarla Ürdün'e geçirilmiş bu silahlarla İsrail'e saldırı planlandığı ifade edilmiştir.⁵⁷ İkinci olay, 1994'de İbrahim Camii'nde namaz esnasında şehit edilen 29 Filistinlinin intikamını almak için harekete geçen küçük bir silahlı gruba Makdisi'nin liderlik yaptığı iddiasıdır. Silahların Kuveyt'ten Makdisi'nin girişimleriyle kaçırıldığı bu eylem planı da deşifre edilmiş; Makdisi lider sıfatıyla diğer grup üyeleriyle birlikte tutuklanmıştır.⁵⁸

Bununla beraber, Afganistan'da kaldığı dönemden itibaren kendisinin çeşitli zamanlarda tekfirde ve şiddette aşırılığa kaçanları uyardığı dikkat çekmektedir. Şiddetle ilişkisi bakımından, bir zamanlar aynı hücrede fikirleriyle kendisini etkilediği Zerkavi'yi, Irak'ta intihar eylemleri konusunda, özellikle Şii'lere yönelik yoğun saldırılarını, çeşitli vesilelerle tenkit etmiştir.⁵⁹ Makdisi'nin bu çizgisini İşid konusunda da devam ettirdiği görülür. Cihadî sefiliğin Daiş'den beri olduğunu deklare eden Makdisi, hilafetin isimlendirmeden ibaret olamayacağını, İslâmî hakikatlere dayanması gerektiğini, amacının Müslümanların ayrılığını değil, birliğini sağlamak olduğunu ifade eder.⁶⁰ Kafa kesmelerle, adam yakmalarla gündeme gelen Daiş'in görsel şölene çevirdiği şiddet uygulamaları ona göre İslâm'ın istismarı ve İslâm karşıtlığının körüklenmesi, kutsal değerlerin basitleştirilmesi, rahmet ve hikmet değil, cehalet ve sefahat örneğidir. Rakip görülen Müslüman grupların öldürülmesi, Müslümanların kanının pervasızca akıtılması Makdisi'ye göre cihad ruhuyla bağdaşmaz.⁶¹

Ebu Basir el-Tartusi, tekfir ve şiddette aşırılığa gidenleri uyarması açısından Makdisi'ye benzer. "El-Kavâid fi't-Tekfir" isimli eseri, bir anlamda, modern Harici anlayışla bunun karşısında yer alan Mürcie yaklaşımı arasında tekfir sınırlarını belirleme gayretidir.⁶² Askeri kamplar ve fiili çatışmalarla Afgan cihadında tanışan Tartusi'nin, daha sonraki hayatında, genel olarak, cephe dışında teori ağırlıklı ve "dava" merkezli bir çizgi takip ettiği söylenebilir. 2005'de Londra ve Amman'da gerçekleştirilen intihar eylemlerinden sonra saldırıları kınaması şiddete bakışını göstermesi açısından önemlidir. Bu tarz saldırıların, şehitlikten çok intihara benzediğini, dinen de siyaseten de yanlış olduğunu savunması, cihâdî çevrelerde tartışma yaratmıştır. İtham ve tenkitleri de dikkate alarak, ilerleyen senelerde bu konuda bir risale kaleme alan Tartusi'nin intihar eylemleri konusunda fikirlerinin değişmediği görülür.⁶³

56 A.g.e., s.45-46.

57 Wagemakers, Joas, "In Search of "Lions and Hawks": Abū Muḥammad al-Maqdisī's Palestinian Identity", s.397.

58 A.g.e., s.398.

59 İncanews, "Muhammed el-Makdisi'nin CNN Röportajı-27.05.2015", [Studies in Conflict and Terrorism, V.34, N.7, 2011, s.523-539.](http://www.incanews.net/video/228/cnnin-makdisi-ile-roportaji-3bolum, 20.07.2015; Wagemakers, Joas,)

60 Interview with al-Maqdis in Ru'ya Channel in Jordan, "Jihadi-Salafi Spiritual Leader Al-Maqdisi Slams ISIS over Immolation of Jordanian Pilot", [61 el-Makdisi, Ebu Muhammed, "المقدس يتهم تنظيم الدولة بـتشويه الإسلام",](http://www.incanews.net/video/228/cnnin-makdisi-ile-roportaji-3bolum, 20.07.2015.</p>
</div>
<div data-bbox=)

62 el-Tartusi, Ebu Basir, قواعده في التكفير, [63 el-Tartusi, Abu Basir, "The Dangers of Martyrdom or Suicide Bombings", \[69\]\(http://www.abubaseer.bizland.com/books/read/b%2055.pdf, 02.03.2015; L. Ali Khan, Hisham M. Ramadan, <i>Contemporary Ijtihad: Limits and Controversies</i>, Edinburgh University Press, s.78.</p>
</div>
<div data-bbox=\)](http://www.abubaseer.bizland.com/books/read/b16.doc, 10.03.2015.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Esad karşıtı gösterilerin başladığı ilk günlerden itibaren, anavatanı olan Suriye’de cihâdi hareketlere hem teori hem de pratik olarak yol göstermeye çalışan Tartusi’nin, Mart 2011 sonrası dönemde, İran ve Hizbullah’ın rejime olan desteklerinin kırılması; fatura ödemeyerek, vergi vermeyerek ve okula gitmeyerek ekonomi ve eğitim açısından yönetimin zafiyete düşürülmesi gibi konuları işlediği görülmektedir. Devrimin teorik alt yapısı yanında, bölgede inkilâbî hareketleri örgütlemeye çalışan Tartusi’nin mahalli devrimci koordinasyon komiteleri oluşturmada aktif roller üstlendiği dikkat çekmektedir. Devrimci birliklerin bir parti ya da kişi tarafından değil, ademi merkezîyetçi bir yapı içinde faaliyet göstermesi gerektiğini ileri süren Tartusi’nin İdlîb, Humus ve Halep’de çeşitli cihâdi hareketlerin kurulmasında ön ayak olduğu görülmektedir. Bir taraftan fetvalarıyla, diğer taraftan gerilla taktikleriyle öne çıkan Tartusi’nin Suriye’de cihâdi hareketlerin “müftisi” ve “godfatherı” olduğu ileri sürülmektedir.⁶⁴ Bununla birlikte, İşid’in sivrilmesi bu denklemi bozmuştur. Zira İşid’in klasik cihâdi felsefeden sapmalar göstermesi, Makdisi gibi, Tartusi’nin de İşid’i, anlayış ve yöntem açısından yine benzer sebeplerle, şiddetle tenkit etmesine sebep olmuştur.⁶⁵

Gezenler’in de, günümüz itibariyle, Makdisi ve Tartusi gibi, fiili olarak şiddete karışmaktan ziyade dava ve cihad çalışmalarıyla öne çıktığı söylenebilir. Tebliğ ve cemaat aşamasında faaliyet yürüten Gezenler’in cihad aşamasıyla ilgili iki yönüne dikkat çekilebilir. Bunlardan ilki, daha öncede işaret edildiği gibi, 2001’de kendisi İran ve Pakistan üzerinden Afganistan cihadına katılmak için bir grup arkadaşıyla yola çıkmış; ancak geri dönmüştür, niçin geri döndüğü ilgili dokümanda açık değildir.⁶⁶ İkinci olarak, 2011 sonrası kendisiyle ilgili askeri eğitim düzeni içinde çekilmiş bir video “davetçi kardeşleriyle birlikte Suriye’deki direnişe katıldıklarını” ifade etmektedirler; bununla birlikte, ilgili doküman Gezenler’in Suriye’de Esad güçlerine karşı savaştığını kesin ortaya koymamaktadır.⁶⁷ Daha sonraki bir açıklamasında da Suriye cihadıyla ilişkisini kendisi şu cümlelerle ifade etmektedir: “Suriye’de ayaklanmalar başladığı zaman, Esad zulmü başladığı zaman, grup olarak yardım maksadıyla oraya ilk giren, bir buçuk yıl da orda kalan kardeşlerimiz var, biziz; bunu şunun için söylüyorum orayı çok iyi tanıyorum.” Yaptığı açıklamalardan, kendisinin oraya giden insanlara ön ayak olduğu, fakat fiili olarak çatışmalara katılmadığı anlaşılmaktadır.

64 Anjarini, Suhaib, “The mufti of the Syrian opposition”, <http://english.al-akhbar.com/content/mufti-syrian-opposition>, 08.01.2015;

65 el-Tartusi, Ebu Basir, “بيان حول ما يجري من اقتتال بين جماعة الدولة ومجاهدي الشام”, <http://altartosi.net/ar/?p=3522>, 06.07.2015. Tartusi’nin 15.01.2014 tarihli bu açıklaması cihâdi çevrelerde tartışma konusu olmuştur. “Sheikh Omar Bakri’s Response To Abu Baseer At-Tartusi’s Fatwah Against Dawlah”, <https://www.youtube.com/watch?v=1yMunErIi0Q>, 06.07.2015. Bunzel, Cole, “The Islamic State of Disunity: Jihadism Divided” 30 January 2014, <http://www.jihadica.com/the-islamic-state-of-disunity-jihadism-divided/>, 06.07.2015; Wagemakers, Joas, “A purity contest: Abu Basir and al-Maqqdisi slug it out”, 12 September 2014, <http://www.jihadica.com/a-purity-contest-abu-basir-and-al-maqqdisi-slug-it-out/>, 06.07.2015.

Tartusi’nin neredeyse bütün kitaplarını tercüme eden/ettiren Gezenler İşid karşıtı söylemlerinden ötürü Tartusi’ye kızmış görünmektedir. Ona göre Tartusi cihad başladıktan ancak bir yıl sonra, o da yeğenin ölmesi üzerine Suriye’ye gelmiştir. Vaktini de Suriye’de değil Türkiye’de geçirmiştir; hiçbir cepheye katılmamıştır; kapı kapı dolaşmıştır. Suriye’ye geldiğinde Özgür Suriye Ordusu hariç herkese, el-Nusra’ya da, İşid’e de çatmıştır. Gezenler’e göre Afganistan’dan Irak’a Ebu Basir’in dünyada kavga etmediği hiçbir cihad grubu yoktur. “Abu Basir’in ahlakıdır bu, mücahitlere kavga etmek” ifadelerini kullanan Gezenler’in, Tartusi’nin cihanşümül cihad hareketleri üzerindeki rolü dikkate alındığında, ağır sayılabilecek ithamlarda bulunduğu söylenebilir. “Murat Gezenler’den İŞİD Hakkında Açıklama”, <http://www.takvahaber.net/murat-gezenlerden-isisd-hakkinda-aciklama-video,692.html>, 06.07.2015.

66 <http://www.islam-tr.net/serbest-kursu/15257-turkiyedeki-selefi-ctihadi-akimin-analizi.html>, 08.02.2013.

67 <http://www.indirvideo.net/murat-gezenler-kardesleriyle-beraber-suriye-039-de-direnis-saflarinda-609046.html>, 08.02.2013; <http://www.facebook.com/video/video.php?v=313935438712979>, 08.02.2013.

Nitekim Konya Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'ne bağlı ekipler, savaştıkları için gençleri Suriye'ye götürdüğü iddia edilen bir gruba liderlik yaptığı gerekçesiyle kendisiyle birlikte dokuz kişiyi 16.04.2013'de gözaltına almıştır.⁶⁸ Makalenin son kontrollerini yaptığımız günlerde, yine kendilerine yakın bir siteden, Gezenler'in benzer sebeplerle 03.07.2015 Cuma günü tutuklanarak Ankara Sincan F Tipi Kapalı Cezaevi'ne alındığı duyurulmuştur.⁶⁹

Gezenler'in el-Kaide yanlısı el-Nusra ile Işid arasındaki karşıtlıkta, aleni olarak Işid'i desteklediği, kendisiyle ilgili bir diğer bilgidir. Yaptığı açıklamada, Işid hakkında kulaktan dolma bilgilerle hareket edilmemesi gerektiğini salık veren Gezenler, Işid'in hâkim olduğu bölgelerde "kâfir" Esad'ın bütün izlerinin silindiği, şeriat mahkemelerinin kurulduğu, Allah'ın hükmünün uygulanması için gayret sarf edildiği, kâfirlerle işbirliği yapılmadığı, direnişte geniş bloğu oluşturduğu ve hilafet çatısı altında birleşmenin zarureti, el-Nusra'nın İslam devletiyle uzlaşmadığı gibi gerekçelerle, aslında el-Nusra iddia ve tezlerine hiç yer vermeden, Işid hilafetini desteklemektedir. Yine Işid karşıtı açıklamalar yapan cihâdî-selefilere, özellikle Ebu Basir el-Tartusi'yi de tenkit etmektedir. Hakikatte Makdisi'nin Işid karşındaki duruşu Tartusi'den farklı olmamakla birlikte; kendisi Muhammed el-Makdisi'nin Işid'e karşı çıkmadığını/çıkmayacağını öne sürerek, Işid yanlısı kanaatlerini, Makdisi'ye de dayandırarak sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.⁷⁰

Sonuç

Çağdaş tekfirciliğin sosyal kimliği, genel bir profilden ziyade, itibari değerlendirmelere müsaade etmektedir. Bununla birlikte, ele alınan isimler, sosyal kimlik özellikleriyle ilgili temel çizgileri vermektedir. Araştırmada öne çıkarılan örneklerden hareketle, sosyal cinsiyet bakımından tekfirciliğin erkek egemen bir hareket olduğu söylenebilir. Kadınlar ve kızlar grup faaliyetlerinde önde değildirler. Yine genç kızlara tekfiri fikirleri aşılıyarak evlilikler vasıtasıyla da çağdaş tekfirciliğin genişlemeye çalıştığı ileri sürülebilir. Kendi ailelerini tekfir ederek cihad bölgelerine gitmeye çalışan ya da tekfir eğilimine sahip insanlarla evlilik yapan kişilere rastlanmaktadır. Kapalı devre faaliyet gösteren tekfiri grupların kadınlara yönelik faaliyetleri de vardır. Fakat bu faaliyetlerin genelde evli üyelerin hanımları ya da diğer kadın akrabaları vasıtasıyla çok küçük gruplar halinde yürütüldüğü söylenebilir. Evliliklerin, genişleme yanında, çok yönlü işlevleri olduğu açıktır. Evliliklerin özellikle zinadan korunma, grup mensubiyetini güçlendirme, cihad bölgelerinde erkeklere lojistik destek sağlama ve diğer kadınlara ulaşmada etkisini gösterdiği söylenebilir. Burada, evli üyelerin

68 "Konyada el-Kaide operasyonu", <http://www.haberturk.com/gundem/haber/836376-konyada-el-kaide-operasyonu>, 03.07.2015; "Konyada Suriye'ye yardıma gözaltı", http://www.kuremedya.com/konyada-suriyeye-yardima-gozalti-1633h.html#.VZk1a_mqqko, 03.07.2015

69 <http://www.sehadet.info/index.php?topic=1005.msg1929;topicseen#new>, 03.07.2015.

70 <http://www.takvhaber.net/murat-gezenlerden-isis-hakkinda-aciklama-video,692.html>, 03.07.2015; Ayrıca Işid'le ilgili iddiaları şu yedi maddede özet bir biçimde çürütmeye çalışıyor. Bu iddialar "Bu Bizim Projemiz Değildir", "Bu Devleti Ümmetin Âlimleri Onaylamadı", "Ebu Bekir el-Bağdadi İmamet İçin Gerekli Şartları Taşımıyor", "İslam Devleti Cihad Eden Mücahitlere Karşı Savaşıyor", "İslam Devleti Dış Güçlerin Güdümündedir", "IŞİD Neden Terör Örgütü Listesine Alınmadı" ve "Cehalet Özü" başlıkları altında değerlendiriliyor. "Hilafet karşıtı söylemlerin tutarsızlığı", <http://www.takvhaber.net/medya-makale/hilafet-karsiti-soylemlerin-tutarsizligi-h8943.html>, 04.07.2015.

kendi aralarında kurduğu küçük hayatlar, tekfirci kimliğe dayalı gruplaşma faaliyetlerinin ilk adımları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaş açısından, tekfir eğiliminin yirmili yaşların ortalarında şekillendiği ileri sürülebilir. Tekfirciliğin belirli yaşlarda nüks eden geçici ve arızalı bir durum ya da daha kalıcı bir yönelim olup olmadığı tartışmalıdır. Bizim ele aldığımız örnekler tekfirciliğin belirli şartlara, zamana, imkâna ve fırsatlara göre biçim değiştirdiğini göstermektedir. Yaş ilerledikçe tekfirci eğilimlerde azalma görülmektedir. Sosyalleşme sürecinin ömür boyu devam ettiği ve fikirlerin daima değişime açık olduğu sosyolojik bir vakıa olarak kabul edilirse, genel olarak yaş ile tekfirci eğilim arasında ters ilişki olduğu söylenebilir. Nitekim ele alınan örnekler, bizlere, genç yaştaki tekfircilerin daha keskin; buna mukabil, ileri yaşlardaki tekfircilerin daha itidal arayan bir çizgiye kaydıklarını göstermektedir.

Bölge açısından, çağdaş tekfirciliğin çatışma bölgelerinde şekillenen bir ideoloji olduğu görülmektedir. Fakat bütün cihad bölgelerine gidenlerin tekfirciliğe açık hale geldiği yine de hatalı bir genelleme olur. Ele alınan tekfirci eğilime sahip insanlar arasında, Şükri Mustafa istisna edilirse, hayatlarında önemli olay olarak, hepsinin Afganistan cihadına katıldıkları ya da Gezenler örneğinde olduğu gibi yoldan döndükleri dikkat çekmektedir. Genel olarak Afganistan cihadına katılanların, geri döndüklerinde cihadın etkisinde faaliyet göstermeye devam ettikleri, cihad yollarında ve bölgelerinde tanıdıkları insanlarla irtibatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Örnekler, tekfircilerin, buldukları ülkelerde tutunamadıklarını, gittikleri ülkelerde ise tarassut altında tutulduklarını, böylesi bir kaçak hayatı içinde “tevhid” ve “cihad” taraftarı selefler veya seyyah mücahitler görünümüne sahip küçük gruplarda kendilerine alan açabildiklerini göstermektedir. Bölge açısından kozmopolit olan tekfircilerin diğer önemli bir niteliği, tümünün buldukları bölgelerde otoritelerle sorun yaşamalarıdır; tabiatıyla da hayatlarında gözaltı ve hapis dönemleri olmasıdır. Dolayısıyla, tekfircilik, otoritelerle sıkıntılar yaşayarak daima nefes alacağı yeni bölgeler arayan, sürekli yolda olan; yolda olmayı da hicret ve cihad gibi kavramlarla ulvileştiren bir düşünce olarak resmedilebilir.

Eğitim bakımından, tekfirci eğilime sahip liderlerin, kurumsal din eğitiminden gelmedikleri, çeşitli dini gruplar içinde kendi kimliklerini buldukları ve İslâmî hareketlerde öne çıkarılan külliyatlardan özel okumalara dayalı yorumlarla tekfirci çizgiye kaydıkları söylenebilir. Şükri Mustafa özellikle hapishanedeki Kutupçulardan, Ebu Basir el-Tartusi ehli hadis ve geleneksel selefi ulemadan, Ebu Mahammed el-Makdisi, yine selefi ulema ile birlikte özellikle Necd bölgesindeki “muvahhidlerden” etkilenirken, Gezenler’in ise Tartusi ve Makdisi başta olmak üzere, ilk nesil tekfircilerden etkilendiği söylenebilir. Yerleşik ulemaya karşı olma yanında, devlet okullarında eğitime de çok sıcak bakmamaları tekfircilerin genel bir niteliğidir. Zorunlu olarak okul sisteminin içinde yer alsalar bile kendi küçük gruplarının nihai kurtuluş düzlemi olduğu vurgusu öne çıkmaktadır.

Ele alınan örnekler üzerinden, ekonomik olarak, tekfircilerle ilgili şu genel sonuçlar ileri sürülebilir: (1) Daima ilgilendikleri ticari faaliyetler ya da gelir getiren ek/yan işleri vardır. (2) Meslekleri tekfircilik davası olduğunda ise ya aileden gelir getiren mülkleri vardır (3) ya da eşleri, çocukları ya da diğer yakınları tarafından desteklenmektedir. (4) Yardım ve bağış ekonomisi içinde, grup içi faaliyetlerden edindikleri asgari de olsa gelirleri vardır. Nitekim bu akımlarda kitap, dergi, sohbet ve konferans faaliyetleri azımsanmayacak ölçüdedir, her ne kadar sınırlı bir alanda geçerli olsa da. (5) Öncü oldukları hareket ya da

grupları destekleyen finansörler olabilir. Bu finansörler bazen harekete inandıkları için, bazense bir strateji ve siyasetin parçası olarak mâli ve lojistik destek sağlamaktadır.⁷¹

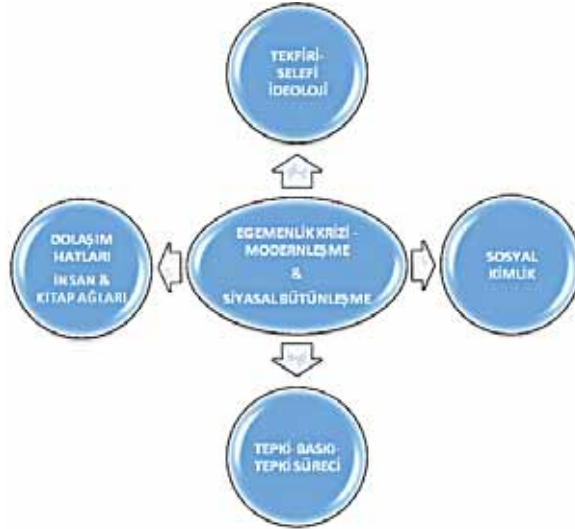
Çatışma ve şiddetle ilişkiler bakımından, tekfir noktasına ulaşan hareketlerde şartlar gerektirirse şiddet de görülmektedir. Zira mürted katledilir. Bu kaide işletildiğinde farklı aşırılıktaki tüm tekfiri hareketlerde şiddet ciddi bir potansiyel risktir. Tebliğ, cemaat, cihat süreçleri içinde, tebliğ ve cemaat aşamalarından geçilip cihad aşamasına gelindiğine kanaat getirilirse, tekfir genelde cihadın dini meşruiyetlerinden birisi olmaktadır. Tekfirle şiddet arasında her zaman doğrusal bir ilişki olmayıp zaman, mekân, olaylar, ortam, aktörler, şartlar ve imkânlarla göre bu ilişki güçlenmekte ya da zayıflamaktadır.

Diğer taraftan, şiddet, sivillere ve otoritelere yönelik olmak üzere, iki farklı düzeyde ele alınabilir. İncelenen örneklerde, Şükri Mustafa hariç, tekfircilerin içinde yaşadıkları toplumda sivillere yönelik eylemlerine rastlanmamıştır. Cihad bölgelerindeki çatışmalara daima ilgi göstermekle birlikte, yine de fiili şiddetten ziyade tekfirciler “dava” çalışmalarlarıyla öne çıkmaktadırlar. Çatışma bölgeleriyle ilişkileri, kendilerini askeri kamplara, dolayısıyla silaha aşına kılmakla birlikte; tekfircilerin, umumiyetle, ideolog vazifesi gördükleri, fikirlerinden etkilenen dış halkaların şiddete daha meyyal oldukları söylenebilir. Normal şartlarda, normal halka iyi nazarla bakmamakla birlikte, potansiyel olarak, şiddetin doğrudan muhatabı “işbirlikçi” seküler otoritelerdir. Fakat yine de bu tarz saldırıların olabilmesi için ya radikal eğilimlerin genel bir kültür haline gelmesi ya da hedef kişinin “çizmeyi” gerçekten aşması gerekmektedir. Tekfirci ideologlar eylem kapasitesi açısından cılız bir görünüm sergilemektedir. Daha çok oturdukları yerden yayın faaliyetleri ve sohbetlerle meşgul olmaktadır. Dışlayıcı ve katı bir ideoloji olan tekfircilik, toplumsal kabul görmediği için mâli ve lojistik destekten de mahrum kalmaktadır. İç desteği olmayan bu yapının güçlü bir örgüt haline gelmesi zorlaşırken, sadece ideolojiden mühlhem küçük bir grup halinde kalması âdeta kaderdir. İçeride palazlanamayan bu grupların dışarıdaki yapılar tarafından kullanıma açık olduğu da burada hatırlatılmalıdır. Tehlike, üretilen tekfirci kültür sahasından devşirilen insanların örgütler tarafından kullanılmasıdır. Bu takdirde, şiddet eylemlerinde, özellikle canlı bomba eylemlerinde, sivilleri de kapsayacak şekilde şiddetin boyutu genişlemektedir. Dolayısıyla tekfircilerin, kendilerinden ziyade, oluşturdukları tekfir kültürü şiddetin sosyal yatağı haline gelmektedir.

71 Bu olasılıklardan biri, bir kaç ya da bütünü zaman ve zemine göre geçerli olabileceken, hiç birisi de geçerli olmayabilir. İnsan ve toplum varlığının karmaşık ve çok yönlü yapısı her zaman tek düze açıklamaları alt üst edecek ilave faktörler barındırır. Bu durum, özellikle dini idealizm ve ruhi coşkularla kendi yatağını bulan İslami hareketler de daha fazla geçerli olabilir. Diğer taraftan, cihad faaliyetlerinin aynı zamanda üst seviyede küresel sistemi yönlendirenlerin destek ve manipülasyonlarından beri olmadıklarını da burada hatırlatmak gerekir. Hizbullah Güzey Lübnan'da ileri bir karakol olarak İran tarafından, Hamas Filistin direnişini parçalamak gayesiyle başlangıçta İsrail tarafından, el-Kaide Sovyet ilerleyişini durdurmak için Pakistan istihbaratı üzerinden ABD tarafından, şimdi İsid Suriye'de, el-Kaide'nin bölgedeki uzantısı el-Nusra liderlerinin ifadelerine göre Suriye Rejimi ve İran tarafından desteklenmektedir. Destek para vermeden lojistik yardıma, askeri eğitimden faaliyetlere göz yummaya uzanan çeşitlilikte değişkenlik arz eder. Çatışmanın olduğu yerde desteğin kaynağı ve niteliği daima flulaşırken, bu konu ayrıca aşırı İslami hareketlerin ekonomik-politiğinin sanıldığından daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Bkz: Halil Aydınalp, İntihar Eylemleri Ekseninde Din ve Terör, Birleşik Yayınları, Ankara 2001. Ayrıca bkz: Tevfik Şehabettin, “İŞİD ve Nusret Cephesi Düşmanımızdır”, <http://www.takvahaber.net/m/?id=7482>, 10.02.2015, Ufuk Ulutaş, “İŞİD Tam Bir Truva Atı, Arkasında Baas, İran ve Rusya Var”, <http://setav.org/tr/isid-tam-bir-truva-ati-arkasinda-baas-iran-ve-rusya-var/haber/14417>, 10.02.2015.

Aşağıda şekil-I’de verilen *Kuraldışı Tekfircilik Modeli* değerlendirilirse, makale serilerinden çıkan genel sonuçlar şu şekilde özetlenebilir. Çağdaş kural dışı tekfircilik bütün değişkenlerin bağımlı olabildiği çoğul, fakat dengeli bir yaklaşımla kavranabilecek karmaşık bir vakıadır. Çok boyutlu yapısı içinde, tekfirciliğin temelinde bir algı ve inanma düzeyi olarak yorumun önemli bir yere sahip olduğu görülür. Bu algı ve inanma düzeyini meydana getiren yorumlama biçimi ise *içerden* ve *dışardan* birbirini tetikleyen faktörlerin etkisi altında şekillenir. Tekfirciliği açıklayan *içerden* faktörler “orta yol İslami anlayışa karşı tekfiri-selefi din yorumu”, “tekfirci fikirlerin ideoloji haline gelmiş dolaşım hatları” ve “tepki-baskı-tepki kısır döngüsü içinde mevcut otoritelerle geliştirilen ilişki biçimleri” şeklinde somutlaşır. *Dışarıdan* faktörler ise, yine birbiriyle irtibatlı olarak “modernleşmenin zemini olarak İslam dünyasında daralma ve çatışmalar”, “modernleşme krizi” ve “siyasal bütünleşme krizi” şeklinde üçlü bir yapı olarak karşımıza çıkar. Araştırmalarımız, önceki iki makalede ele alınan bu unsurların kuraldışı tekfirciliğin ana artelleri olduğunu ileri sürmekte ve burada yürünmeden yapılacak açıklamaların eksik olacağını savunmaktadır.

Tekfir sosyolojisine ileri sürülen model çerçevesinde bir giriş denemesi olan bu araştırma serisinin makro-sosyolojik karaktere sahip olduğunu kabul etmeliyiz. Cehalet ve hırs, narsizme varan bencillik, çatışan menfaatlerin yarattığı engellenme halleri, otorite karşısında hissedilen kin, eksiklik ve başarısızlık duyguları, çeşitli aşamalarda devreye giren telafi mekânizmaları tekfir etme davranışında ayrıca ele alınmalıdır. Dolayısıyla tekfir psikolojik ve patolojik açıdan ele alınmayı bekleyen bir problemdir. Yine model içinde her bir dinamik tekfir bağlamında yapılacak müstakil araştırmaların konusu olabilecek genişliktedir. Sunduğumuz şematik modelin, giderek daha fazla görünür hale gelen bu problemi açıklamadaki yeterliliği, tekfir sosyolojisiyle ilgili yeni araştırmaların katkılarıyla daha net görünür hale gelecektir.

Şekil-I: KURALDIŞI TEKFİRCİLİK MODELİ

Kaynaklar

- Anjarini, Suhaib, “The Mufti of the Syrian Opposition” <http://english.al-akhbar.com/content/mufti-syrian-opposition>, 08.01.2015.
- Anadolu Haberim, “Sevilen Alim Ebu Basir Tartusi İstanbul'daydı”, http://www.anadoluhaberim.com/haber_detay.asp?haberID=3433, 07.01.14.
- Aydınalp, Halil, “Bir Karşıt Kültür Unsuru Olarak Çağdaş Tekfircilerin Türkiye’de Dini Hayata Bakışı ve Anlamları”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, C.7, S.14, Temmuz-Aralık 2013.
- Aydınalp, Halil, “Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-I”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 49, Aralık 2015.
- Aydınalp, Halil, “Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-II”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 50, Haziran 2016.
- Aydınalp, Halil, “Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.46, C.1, Nisan 2014.
- Aydınalp, Halil, *İntihar Eylemleri Ekseninde Din ve Terör*, Birleşik Yayınları, Ankara 2001.
- Bunzel, Cole, “*The Islamic State of Disunity: Jihadism Divided*” 30 January 2014, <http://www.jihadica.com/the-islamic-state-of-disunity-jihadism-divided/>, 06.07.2015.
- Celi, Ahmet M. A., *Çağdaş Haricilik Düşüncesi: Tekfir ve Hicret Cemaati Örneği*, Çev. Adnan Demircan, Beyan, İstanbul 1997.
- Çakır, Aysun, “Murat Gezenler Serbest Bırakılana Kadar Eylemlerimiz Devam Edecektir”, http://www.islamiyonelis.com/haber_detay.php?haber_id=29556, 10/01/2012.
- El-Makdisi, Ebu Muhammed, “ملف: أبي محمد المقدس”, <http://www.tawhed.ws/a?a=2qrikosd>, 01.02.2015.
- El-Makdisi, Ebu Muhammed, “المقدس يتهم تنظيم الدولة ب«تشويه الإسلام»”, <http://www.aljazeera.net/news/arabic/المقدس-يتهم-تنظيم-الدولة-ب-تشويه-الإسلام>, 01.02.2015.
- El-Makdisi, Ebu Muhammed, “محمد المقدسي ينتقد إعلان «الخلافة» ويهاجم تنظيم الدولة”, <http://www.aljazeera.net/news/arabic/المقدس-يتهم-تنظيم-الدولة-ب-تشويه-الإسلام>, 01.02.2015.
- El-Makdisi, Muhammed, “مكتبة الشيخ أبي محمد المقدسي”, <http://www.tawhed.ws/t>, 07.02.2015.
- El-Meclisü'l-Yemeniyyü, “ترجمة الشيخ أبو بصير الطرطوسي”, <http://www.ye1.org/vb/showthread.php?t=511779>, 30.01.2015.
- El-Tartusi, Abu Basir, “The Dangers of Martyrdom or Suicide Bombings”, <http://www.abubaseer.bizland.com/books/read/b%2055.pdf>, 02.03.2015.
- El-Tartusi, Ebu Basir, “الهوية الشخصية”, <http://www.abubaseer.bizland.com/hadath/Read/Hawya.doc>, 12.01.2015.

- El-Tartusi, Ebu Basir, “Sheikh Omar Bakri’s Response To Abu Baseer At-Tartusi’s Fatwah Against Dawlah”, <https://www.youtube.com/watch?v=1yMunErIi0Q>, 06.07.2015.
- El-Tartusi, Ebu Basir, “بيان حول ما يجري من اقتتال بين جماعة الدولة ومجاهدي الشام”, <http://altartosi.net/ar/?p=3522>, 06.07.2015.
- El-Tartusi, Ebu Basir, قواعد في التكفير, <http://www.abubaseer.bizland.com/books/read/b16.doc>, 10.03.2015.
- El-Verdani, Salih, *el-Hareketül-İslâmiyye fî Mısr el-vakı’ ve’t-tahdiyyât*, Dârü’l-Kelime, Kahire 2000.
- El-Verdani, Salih, *Mısrda İslami Akımlar*, C.1, Fecr Yayınları, Trc. H. Acar-Ş. Duman, Ankara 1988.
- El-Verdani, Salih, *Mısr’da İslami Hareketler*, C.2, Fecr Yayınları, Ankara 1991, s.137.
- Faraç, Mehmet, “Küresel Ateş: El-Kaide”, <http://www.mehmetfarac.com/belge.asp?select=363>, 05.03.2012.
- Gezenler, Murat, “Murat Gezenler’den IŞİD Hakkında Açıklama”, <http://www.takvahaber.net/murat-gezenlerden-isis-hakkinda-aciklama-video.692.html>, 06.07.2015.
- Görgün, Hilal, “Mısır Dışındaki İhvan-ı Müslimin Hareketi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.21.
- Habertürk, “Konya’da el-Kaide operasyonu”, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/836376-konyada-el-kaide-operasyonu>, 03.07.2015.
- Haksöz Haber, “Ebu Basir et-Tartusi kimdir?”, <http://www.haksozhaber.net/et-tartusinin-mucahidler-hakkindaki-endiseleri-31081h.htm>, 12.10.2015.
- <http://www.aljazeera.net/news/arabic/2014/7/1/الدولة-ويهاجم-تنظيم-المقدس>, 01.02.2015.
- <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/10/28/> أبو-محمد-المقدسي
30.01.2015.
- <http://www.facebook.com/video/video.php?v=313935438712979>, 08.02.2013.
- <http://www.haksozhaber.net/et-tartusinin-mucahidler-hakkindaki-endiseleri-31081h.htm>, 12.10.2015.
- <http://www.indirvideo.net/murat-gezenler-kardesleriyle-beraber-suriye-039-de-direnis-saflarinda-609046.html>, 08.02.2013.
- <http://www.islam-tr.net/serbest-kursu/15257-turkiyedeki-selefi-cihadi-akimin-analizi.html>, 08.02.2013.
- <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=873&page=2>, 12.03.2012.
- <http://www.sehadet.info/index.php?topic=1005.msg1929;topicseen#new>, 03.07.2015.
- <http://www.sehadet.info/index.php?topic=293.msg622#msg622>, 27.01.2015.

- <http://www.takvahaber.net/medya-makale/hilafet-karsiti-soylemlerin-tutarsizligi-h8943.html>, 04.07.2015.
- <http://www.takvahaber.net/murat-gezenlerden-isid-hakkinda-aciklama-video,692.html>, 03.07.2015.
- <https://www.youtube.com/watch?v=jQB0vcLTuBA>, 01.02.2015.
- [Interview of the Imprisoned Sheikh Abu Muhammad Al-Mağdesi](http://www.tawhed.ws/dl?i=Intrvw98), <http://www.tawhed.ws/dl?i=Intrvw98>, 01.02.2015.
- Interview with al-Mağdis in Ru'ya Channel in Jordan, "Jihadi-Salafi Spiritual Leader Al-Mağdis Slams ISIS over Immolation of Jordanian Pilot", <https://www.youtube.com/watch?v=56azfP8yIOE>, 01.02.2015.
- İncanews, "Muhammed el-Makdisi'nin CNN Röportajı-27.05.2015", <http://www.incanews.net/video/228/cnnin-makdisi-ile-roportaji-3bolum>, 20.07.2015.
- Karaaslan, Miraç, "17 Yaşında Bir Kız Daha Suriye'ye Kaçtı, Tebrikler", <http://www.islahhaber.net/makale/-17-yasinda-bir-kiz-daha-suriye-ye-kacti--tebrikler-/>, 28.01.2015.
- Karaaslan, Miraç, "17 Yaşında Kızların Suriye'ye 'İkna' İle Kaçırılması Yazıma İtiraza Cevap", <http://www.islahhaber.net/makale/17-yasinda-kizlarin-suriye-ye--ikna--ile-kacirilmasi-yazima-iteraza-cevap/>, 28.01.2015.
- Karaaslan, Miraç, "Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi'nin Hayatı" <http://www.islahhaber.net/makale/seyh-ebu-muhammed-el-makdisi-nin-hayati/>, 30.01.2015.
- Kepel, Gilles, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and Pharaoh*, Translated by Jon Rothchild, University of California Press, Los Angeles 1985.
- Khan, L. Ali - Hisham, M. Ramadan, *Contemporary Ijtihad: Limits and Controversies*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2005.
- Küre Medya, "Konya'da Suriye'ye yardıma gözaltı", http://www.kuremedya.com/konyada-suriyeye-yardima-gozalti-1633h.html#.VZk1a_mqqko, 03.07.2015.
- Milliyet, "Ben cihada gidiyorum' deyip ortadan kayboldu", http://www.milliyet.com.tr/-ben-cihada-gidiyorum-deyip-gundem_2082846/?utm_source=haberler.com&utm_medium=manset&utm_campaign=HaberlerComCoop, 02.07.2015.
- Milliyet, "İŞİD kadınları cihada çağırıyor", <http://www.milliyet.com.tr/isid-kadinlari-cihada-cagiriyor/dunya/detay/1932959/default.htm>, 02.07.2015.
- Rubin, Barry, *Islamic Fundamentalism in Egyptian Politics*, St. Martin's Press, New York 1990.
- Sağır, Ayşe Çelik, *Türkiye'de Günümüz Dini Köktencilüğünün İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Sefiyeye Siteleri Örneği*, Marmara Üniversitesi SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.
- Şekerci, Hülya, "Murat Gezenler Suriye'de Kayboldu, Akibeti Bilinmiyor", http://www.vel-fecr.net/haber_detay.php?haber_id=10596, 25.12.2012.

- Tevfik, Şehabettin, “İŞİD ve Nusret Cephesi Düşmanımızdır”, <http://www.takvahaber.net/m/?id=7482>, 10.02.2015.
- Ulutaş, Ufuk, “İŞİD Tam Bir Truva Atı, Arkasında Baas, İran ve Rusya Var”, <http://setav.org/tr/isid-tam-bir-truva-ati-arkasinda-baas-iran-ve-rusya-var/haber/14417>, 10.02.2015.
- Wagemakers, Joas, *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad Al-Maqdisi*, Cambridge University Press, 2012.
- Wagemakers, Joas, “A Purist Jihadi-Salafi: The Ideology of Abu Muhammad al-Maqdisi”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 36:2, 2009.
- Wagemakers, Joas, “In Search of “Lions and Hawks”: Abu Muhammad al-Maqdisi’s Palestinian Identity”, *Die Welt des Islams*, 53, 2013.
- Wagemakers, Joas, “Reclaiming Scholarly Authority: Abu Muhammad al-Maqdisi’s Critique of Jihadi Practices”, *Studies in Conflict and Terrorism*, V.34, N.7, 2011.
- Wagemakers, Joas, “A purity contest: Abu Basir and al-Maqdisi slug it out”, 12 September 2014, <http://www.jihadica.com/a-purity-contest-abu-basir-and-al-maqdisi-slug-it-out/>, 06.07.2015.
- Youtube, “Jihadi-Salafi Spiritual Leader Al-Maqdisi Slams ISIS over Immolation of Jordanian Pilot”, <https://www.youtube.com/watch?v=56azfP8yI0E>, 10.02.2015.